

52428

VICSAY LAJOS:
GYAKORLATI
PEDAGÓGIA

OKTÓBER, NOVEMBER, DECEMBER

1941.

SZEGED

8.—10. FÜZET

VI. ÉVF.

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG SZEGED, KÁRASZ UTCA 9.

Szerkesztőség Szeged, Madách-u. 17.

Egész évre 620 P. Megrendelhető: Szeged, Kálvária-utca 7.

TARTALOM.

OKTÓBER:

November. — A gyermekvilág költőjének sírjánál. — A nevelő világ-nézete.

Tanítások — vázlatok.

- I. oszt. Beszéd- és értelemgyakorlat.
- II. „ Beszéd- és értelemgyakorlat.
- III. „ Olvasmány és olvasmánytárgyalás.
- IV. „ Földrajz.
- V. „ Történelem.
- V. „ Helyesírás és nyelvmagyarázat.

Mesedélután.

Milyen a magyar katona? — A hősökért imádkozom. (Vers.) — Az uzsoki piros virágok. — Névtelen sír. (Vers.) A vitéz levente. — Magyar katonák. (Vers.) — Imádság. (Vers.) — Székely karácsony. — Melyiket a kilenc közül.

NOVEMBER:

Karácsony. — Krisztus és a gyermek. — Madarak testvére. (Vers.)

Tanítások — vázlatok.

- III. oszt. Olvasás és olvasmánytárgyalás.
- IV. „ Számolás és mérés.
- IV. „ Olvasmánytárgyalás.
- V. „ Vegytan.
- VI. „ Egészségtan.
- VII „ Magyar irodalom.

Mesedélután.

Decemberre. (Vers.) — Mennyből az angyal... — Karácsonykor. (Vers.) — A szegény asszony boldog karácsonya. — Szegények karácsonya. (Vers.) — A karácsonyfa meséje. — Karácsony előtt. (Vers.) — Morcos és a Bodri. — Itt járt a Jézuska.

DECEMBER:

Magyar öntudat. — Az ige testté lett... — Új adatok a számolás és földrajzi tanításhoz. — Beszéd szegényeket felruházó ünnepélyre.

Tanítások — vázlatok.

- II. oszt. Beszéd- és értelemgyakorlat.
- III. „ Olvasmánytárgyalás.
- IV „ Történelmi költemény tárgyalása.
- IV. „ Természeti és gazdasági ismeretek.
- V. „ Számolás és mérés.
- VI. „ Földrajz.
- VII. „ Egészségtan.

Mesedélután.

Iskola a pusztán. — Hol járnak a mi vándormadaraink. — A téli esték. (Vers.) — Kötelesség.

Ismeretterjesztő előadás.

Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér.

VICSAY LAJOS

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

1941.

NEVELÉSÜGYI FÜZETEK

október

8. füzet

November.

Nem a domb teszi, a síremlék sem teszi, hanem a lelki-
letünk teszi, amellyel sírjainkat nézzük s holtjainkat szeret-
jük, teszi szentté sírjainkat.

Mert a halál nekünk szent és isteni, nem azért, mert vég
és enyészet, hanem mert Isten-járás, Isten akarata, hogy bün-
tetés, de egyszersmind engesztelés is legyen. A halotton már
elvonult az ítélet; fölötte zeng már az engesztelő szózat. S ezt
érezzük, s a szívünkbe nyúl bele s megrendít. Aztán meg a
lélek, akit szerettünk, már elment, de a régi kapcsolatnak
egyik tényezőjét, a testet itthagytá; összezsugorodott szalag
ez a test, mely szétoszlik; lelket, életet egybekötni képtelen;
de azért mégis az övé volt, akit szerettünk, s a miénk most is,
s általa közelebb állunk ahhoz, aki már elment; közelebb ál-
lunk hozzá, akárcsak látnánk alakját, hallanánk szavát. Így
természetesen értékeit is élénkebben hordozzuk szívünkön s
szándékát szolgáljuk; el nem felejtjük.

Halottak napja tulajdonképp este van, mindenszentek es-
tén; s amint helyes, hogy a napjuk este van, épúgy illik,
hogy őszi legyen; őszi este az ünnepnapjuk, tele hervadással
és elmulással, a fonnyadt levelek szagával, tele végtelenbe el-
nyúló, hosszú árnyékokkal, s azokon az árnyékokon mint föld-
ről égbe nyúló keskeny hídakon jönnek át hozzánk ezen este
a lelkek; jönnek egyenkint s nem párosan, jönnek beláthatat-
lan hosszú sorokban.

Minden lélek, akit szeretünk, egy-egy kis gyertyaláng a
végtelenben. Mindegyik biztosít, hogy mi is oda valók vagyunk
és biztat, hogy éljünk az élet esti árnyaiban és a hit világos-
ságánál s győzzük le a világ törpeségét saját öntudatunk fö-
lényével.

A gyermekvilág költőjének sírjánál.

A késő őszi éjszakában furcsa árnyak suhannak a temető felé; Tündér Ilona, Nádszál-kisasszony és Kacur- király lépegetnek a népes csoport élén, amely Tündérország csillogó virágaival borítja a gyermekvilág királyának, költőjének, legnagyobb meseköltőjének, *Pósa Lajosnak* sírját. Ha jobban odanézzünk, látjuk, hogy tündérkezek hoztak virágot — csupa szíveket. Melegen dobogó gyermekszívek, amelyeket Pósa bácsi ébresztgetett öntudatra gyöngéd szóval és tanította meg isten-félelemre, a hazát és embertársait szeretni. Leányok, asszonyok, legények és férfiak mosolygó, piros szívei, amelyek sokszor forrósodtak fel Pósa bácsi versein és a hozzájuk költött Dankó-muzsikán.

A legszebb gyermekmeséket, az édesen csengő gyermek-verseket jöttek megköszönni a gyermekvilág ajándékával a Pósa-mesék tündéralakjai és, — folytatódik tovább a varázs, sírjánál újra felelendülnek a legszebb nóták; Dankó Pista hegedűje szól a mennyországból és egy felhőre könyökölve, könnyes szemmel mosolyogva nézi a megemlékezést Pósa bácsi.

Ez a mosoly megfényesíti minden gyermek álmát ezen az éjszakán. De Pósa Lajossal álmodnak minden magyar házbán, mert nincsen olyan ember Magyarországon, akinek lelkéhez ne szólt volna, meséi, versei vagy nótái útján, a leggyöngédebb szívű költő, a gyermekek királya.

Mint dalköltő, a legkiválóbbak egyike volt ő a magyar irodalomban. Mégpedig a népies formában alkotott nagyot. Külön érdeme Pósanak, hogy ő volt az anya-kultusznak egyik leggyöngédebb hangú megszólaltatója. Egész kötetet szentelt az édesanyjához szóló verseknek és ennek a fiúi szeretetnek a megnyilvánulásai nagy nemzetnevelői értékkel bírnak.

Legnagyobb érdeme Pósanak azonban az ifjúsági — itt is különösen a gyermek-irodalom megteremtése volt. A gyermek-irodalom csúcsponjtja az, amit ő e téren alkotott.

A német irodalomból táplálkozó ifjúsági irodalmunknak az „*En ujságom*“ adott első ízben magyar olvasmányt, mégpedig stílusban és tartalomban mást, sokkal jobbat, mint az előző írók.

Pósa Lajos egész működése nagy adomány volt a magyar gyermekvilág számára, mert sem előtte, sem utána nem írtak úgy gyermekverset, mint ő írt.

Nagy érdeme Pósanak az is, hogy új írókat vezetett be a magyar ifjúsági irodalomba. Márpedig az ifjúsági irodalom szerves alkotórésze bármely nemzet irodalmának. A jó ifjúsági könyvet a felnőtt is élvezi, gyönyörködik benne. Ami pedig a

gyermekirodalom alkotását illeti; aki gyermekeknek ír, a nehezebb munkát választja, mert ez teszi igazán próbára a tehetséget. És hogy ebben tökéleteset alkotott, mutatja Pósa bácsi kivételes értékű tehetségét.

A nevelő világnézete.

A mai élet gyötrő világnézetek, életszemléletek harcai nyíltan vagy leplezetten megtalálhatók a pedagógiai felfogások között is. Ez teszi szükségessé, hogy e vajudó korban tisztázzunk egyes pedagógiai elveket, mert ezek a célok és módok helyes felismerése és alkalmazása szempontjából lesznek fontosak a jövő nemzedék nevelése érdekében.

A nevelőnek látnia kell az eszmék kavargását, de látnia kell azt a magasabb célt is, amelyet nemzetnevelésnek nevezünk. Aki nevelésre vállalkozik, annak át kell éreznie azt az igazságot, hogy lelket, lelki életet irányítani csak lélekből és lélekkel lehet. Mivel az is köztudomású, hogy mindenki csak olyanná nevelhet másokat, amilyen ő maga, nem lehet közömbös, hogy a világnézetek és életszemléletek e harcában milyen világnézetet vall magáénak a nevelő és milyen életszemléletre akarja nevelni a reá bízott tanulókat.

A legfelső és az élet minden igényét kielégítő és összhangba foglaló életszínvonal a vallásos élet, mert csak az él igazán egész életet, aki a lélek minden igényét kielégíteni törekszik. A vallásos életszínvonal a természetes életből a természetfeletti életbe lendít, már pedig szellemi életet élni, anélkül, hogy a természetfeletti életből ne merítsünk, szinte lehetetlen. A szépet, a jót, az igazat kívánni lehet természetfeletti élet nélkül is, de teremteni, alkotni csak a végtelenbe való bekapcsolódással tudunk. A legnagyobb művészek gondolataikat, tárgyukat a végtelen világból merítik. A legnagyobb szellemek a tudás végét az Istenben keresik és találják meg.

Ezek után nem lesz nehéz megállapítani, hogy az ideális nevelői lélek a vallásos élet színvonalán mozog, ennél fogva világnézete is vallásos. Szemben a természetes világnézettel, a vallásos világnézet középpontjában a vallás áll. Ez irányítja a nevelő egész munkáját is. Természetes, hogy az ilyen nevelő olyan eszközökkel rendelkezik, amelyek felülmúlják a természetes nevelő eszközök hatóerejét.

Csak a vallás ad segítséget a küzdelemre született ember számára, segít elviselni a bajokat, sérelmeket, igazságtalanságokat, amiket az életben senki el nem kerülhet, de egyúttal erőt is ad a nehézségek legyőzéséhez, az erény útján való megmaradáshoz, s életbátorsággal, derűlátással tölti el a lel-

ket. A keresztény nevelés — mint azt XI. Pius pápa mondta találóan — magában foglalja az ember érzéki és szellemi, értelmi és erkölcsi, egyéni, családi és társadalmi életének összességét, nemhogy valamikép is kisebbitse, hanem hogy fölemelje, rendezze és tökéletesítse Krisztus példája és tanítása szerint.

Mert változnak a korok, Krisztusnak számunkra megörökített tanítása, didaktikai és metodikai hagyatéka sokkal egyszerűbb, világosabb és érthetőbb, mint az újkor bármelyik rendszerező tudósáé, aki elérhetetlenebb célokat és nehezebben használható eszközöket javasol, mint maga a Próféták Királya. Az Ő nevelési módszere mindig időszerű lesz s az egyedüli, amely soha nem szorul újításra. Ő le tudott szállani az emberekhez, a mi mindennapi életünkhöz és gondolkodásunkhoz.

TANÍTÁSOK – VÁZLATOK

1941. november 3. hete.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

I. OSZTALY.

A tanítás anyaga: Mit köszönhetünk szüleinknek?

Nevelési cél: A szülői szeretet elmélyítése.

I. Előkészítés. a) Az érdeklődés felkeltése.

Mivel szerzi meg a kenyérre valót édesapád? Csak kenyérre valóra van szüksége? Mi kell még a családban? Mikor kaptál új ruhát, cipőt, könyvet? Mindezt ki szerzi meg? Miből? Honnan veszi a rávaló pénzt? Tehát miért dolgozik édesapátok? Hát édesanyátok mit csinál? Mit gondoltok, gyerekek, ha nem volnának jó szüleitek, akkor is ilyen dolgokat volna? Kitől kapnátok enni ebédre, este, reggel? Ki ruházna benneteket? Ki íratna be az iskolába? Ki várna otthon télen jó meleg szobával? Ha betegek vagytok, ki ápolna olyan szeretettel? Ki aggódik értetek, ha nem vagytok otthon?

b) Célkitűzés.

Látjátok, mennyi mindent köszönhettek jó szüleiteknek, édesanyátoknak és apátoknak. Nélkülük meg sem tudnátok élni még! Beszéljünk hát a mai órán arról, mit köszönhetünk jó szüleinknek?

II. Tárgyalás.

a) Mese az édesapáról. Élt a mi falunkban egyszer egy földhözragadt szegény ember, annak volt felesége, meg gyermekei is voltak. Nem volt bizony egyebük, csak egy pirinkó házikójuk, az is csak akkora volt, ha hárman voltak benne, a negyedik már alig fért bele. Volt azután egy kocsijuk s

hozzá két vézna lovacskájuk. Hát ezzel a két vézna lovacskával keresté meg az apa a családnak való kenyeret, meg mindent, ami a családban kell. Gondolhatjátok, hogy milyen szegények voltak, hiszen azzal a két girhes lóval ugyan nem sok terhet tudott elvinni a szegény ember, így hát bizony kevés pénzt is kapott munkájáért. És mégis, — mily Isten csodája! — megelégedett volt a családban mindenki. Megelégedett volt a szegény ember, mert ha nem is fényesen, de megkereste mindennap a kenyérre valót magának és családjának. Megelégedett volt az édesanya is, mert hiszen tudta, hogy ami az imában van, a mindennapi mégis csak megvan mindnyájuknak. De megelégedettek voltak a gyermekek is, hiszen a kis gyermeknek még nem is kell más, csak az, hogyha éhes, televerhesse kis haskóját.

Egyszer azonban megváltozott minden a szegény ember családjában. Beteg lett az ember s bizony a két lovacska hiába várta, hogy munkába menjenek, gazdájuk ki sem mozdult napok óta a házból. Mivel pedig nem dolgoztak, hát nemcsak a lovacskák koplaltak, de a családnak sem volt egy betevő falatja sem. A szegény család ezentúl abból tengette magát, amit édesanyjuk keresett azzal, hogy elment a módosabb házakhoz és segített a házimunkában. Bizony, szegények most már sokszor éheztek, sokszor hiába várták a delet, nem került meleg leves az asztalra, még a száraz kenyérnek is örültek volna, ha éppen lett volna otthon az is. A jó Isten azonban meghallgatta imádságukat, a szegény ember csakhamar felgyógyult és a kis család ismét megszerezte a mindennapira valót. Az arcok kisímultak szépen újra, s az addig síró, szomorú szemek is felragyogtak a megelégedettségtől. Látjátok gyerekek, mikor boldog a család? Bizony akkor, ha jó szüleink egészségesek. Ezért foglaljátok mindennap imátokba, hogy a jó Isten adjon nekik erőt, egészséget, mert addig vagytok boldogok, megelégedettek, amíg jó szüleitek egészségesek.

b) Gonosz Pista. Ha minden gyermek szeretné szüleit, nem volnának boldogtalanok a jó szülők. De nem minden gyermek szereti ám szüleit! Ismertem egy ilyen gyereket, Pistának nevezték. Hát ez a rossz fiú abban lelte örömét, ha szüleit megszomoríthatta. Azt leste mindig, mivel törhet borsot jó szüleinek orra alá. Az iskolában nem tanult, mindig ő volt a legrosszabb tanuló, az utcán verekedett s ha ezért megbüntették, másokra fogta a rosszaságot. A béna katonát kicsúfolta, s az szegény elpanaszolta ezt jó szüleinek. Pista bizony csak nevetett magában, és dehogy is gondolt a megjavulásra. Sőt, annyira rossz volt, hogy visszafeleselt édesanyjának is, amikor az arra kérte, hogy segítsen neki fát behozni a kamrából. Édesapjának sem fogadott szót, akármire kérte is, mindig azt nézte csak, hogy tudjon megszabadulni a reá bízott feladattól. Hanem ez sem mehetett ám sokáig! Egyszer, hogy, hogy nem,

nagyon megfázott ez a gonosz Pista. Valahogy sokat hólapdázott a tavon, elég az hozzá, hogy estére magas láza lett, sőt félre is beszélt. Éjjel nem tudott aludni s mikor az orvos bácsit kihívták hozzá, azt mondta, hogy bizony csak a leggonoszabb ápolás segíthet a fiún. Szegény jó édesanyja, akit pedig annyiszor megbántott engedetlenségével, rosszaságával, bizony egész éjjel ott sírt az ágya mellett, rakta rá a hidegvizes ruhákat, melengette, takargatta, még a lelkét is odaadta volna érte.

Sokáig, hosszú hetekig nyomta Pista az ágyat s volt ideje gondolkozni azon, hogy milyen rosszlelkű volt eddig. Most látta csak igazán, hogy kik maradtak vele nagy betegségében. Látta, hogy szegény édesanyjának a torkán le nem ment volna a falat, amíg ő nagybeteg volt. Édesapja is csak járkált a szobában, s ha nem szólt is, egyre csak azt figyelte, mi van vele, nem kell-e újra orvosért vagy a gyógyszerárba menni a drága orvosságért. Minden pénzét ráköltötte volna, csak hogy fiát, aki pedig engedetlen, rossz volt mindig, megmentse a biztos haláltól.

Ilyenek a ti szüleitek is, gyermekek! Tudom, ti sem vagytok mindig jók hozzájuk, de vajjon melyik szülő tudná megtenni azt, hogy amikor ti betegek vagytok, amikor bajotok van, ott hagyna benneteket? Bizony szüleitek akkor is ott vannak veletek, amikor már mindenki elhagy.

III. Összefoglalás. Gyermekeim! Láttátok most e kis történetekből, mire képesek jó szüleitek, mit meg nem tennének értetek. Hát szabad-e ezt a nagy-nagy jóságot, szeretetet rosszasággal, szeretetlenséggel visszafizetni? Ugy-e, nem! Tudom, hogy köztetek is vannak, akik olykor-olykor megfedkeznek magukról, ha szüleik olyat kívánnak tőlük, ami nem ízik nekik. Pedig tudnotok kellene, hogy jó szüleitek voltak akik mindig csak javatokat akarják, még akkor is, ha úgy látjátok, hogy nem!

Mit fogadtok meg jó szüleiteknek? Mit köszönhettek jó szüleiteknek? Bizony, soha-soha sem tudjátok meghálálni nekik azt a sok szeretetet, értetek való aggodást, munkát, amit értetek tesznek, vállalnak.

Imádkoztok minden este értük?

Ki tud elmondani ilyen imát?

1941. november 1. hete.

Beszéd- és értelemgyakorlat.

II. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Miért szeressük a magyar katonát?

Nevelési cél: A katonaszellem és vitézség megbecsültetése.

I. Előkészítés. a) Érdeklődés-keltés.

Mi van most körülöttünk, gyermekek? Miből látjátok,

hogy háború van? Kik háborúznak? Mi miért vagyunk a háborúban? Kik vívják a háborút? Kinek szülője, testvére, rokona, ismerőse katoná most? Hogyan búcsúztatok tőle? Miért volt nehéz a válás? Miért mentek el, ha annyira szerettek itthon? Hiszen ha elmennek, ki keres a ti számotokra, ki szerzi meg a kenyérre valót? Mégis mit tettek azok, akiket zászló alá hívtak? Bizony, gyermekek, mindnyájunknak el kell menni, ha a haza szólít bennünket!

b) Célkitűzés. Látom, mindnyájatoknak lángbaborul az arca, ha katonát láttok menetelni a község utcáin. Hát még ha harciokcsik vagy repülőgépek tűnnek fel a szemhatáron! Hát miért szeretitek ennyire a katonákat? Beszéljünk ma arról, miért kell szeretnünk a magyar katonát?

II. *Tárgyalás.* a) A haza. Hol laktok? Hogyan nevezzük azt a házat, ahol születünk? (Szülőház.) És azt a községet, ahol születünk? (Szülőföld vagy szülőhely.) Azt is tudjátok már bizonyosan, hogy nemcsak a mi községünk van a világon, sőt Magyarországon sem! Ki ismeri a szomszédos községeket? (Felsorolás.) Ki volt már távolabb szülőföldjétől? (Megbeszélés = merre utazott?) Bizony, gyermekek, sok, nagyon sok szép magyar község van a mi hazánkban, Magyarországon! Hát ki volt már a fővárosban, Budapesten? Miért nevezzük Budapestet fővárosnak? (Az egész ország fővárosa = ott székel a Kormányzó Ur, a király), ott vannak a legfőbb hivatalok, intézmények, az ország szíve.)

Hát mit gondoltok, hogyan lett miénk ez a szép magyar haza? Ezelőtt réges-régen foglalták el őseink ezt a földet, azóta a mi hazánk, Magyarország. Mi tehát a haza? Pósa bácsi mondta el ezt szépen, az ő szavaival mondom. Mi a haza? Az a hajlék, hol születünk, hol a dajka altatóan dúdolgatott dalt felettünk, hol az akác lombja borul ablak alatt az ereszre, s eresz alján csicsereg a villásfarkú vidám fecske. Az az udvar, hol tipegtünk, s gyöngé kézzel a homokból aranyvárat építettünk. Az a kis kert, hol virágot kötözgettünk bokrétába s bokrétásan szenderegünk rózsabokor árnyékában. Az a templom, Isten háza, hol az első imánk mondta ajkunk, ahol együtt imádkoztunk szülő, gyermek, testvér, rokon s hallgattuk a tisztelendő bácsi szép beszédét. Hazánk az a falu, az a város, ahol vesszőn lovagoltunk, az a határ, hol kalappal tarka lepkéket fogdostunk. Délibábos magyar róna, s kenyeret ad, áldást terem mindennap az asztalunkra. Tudjátok-e mi a haza? Mindnyájunknak édesanyja, híven ölel kebelére... Érte éljünk, ha kell, haljunk! Áldás minden porszemére.

b) A hazaszeretet. Szeretitek-e szülőföldeteket? Miért? (Megbeszélés.) Hát hazánkat szeretitek-e? Hiszen még nem is ismeritek! (Hallottak már róla.) Igen, gyermekeim, akármenynyit is megláttok majd egyszer a nagy világból, sehol sem találjátok magatokat annyira otthon, mint ezen a magyar föl-

dön, a magyar hazában! Miért szeretjük a hazát? Azért csak, mert kenyeret ad? Vagy talán csak azért, mert gondoskodik arról, hogy szüleink kenyeret kereshessenek? Talán azért, hogy vigyáz reánk, bajunk ne legyen, rossz emberek reánk ne törjenek? Vagy talán azért, hogy iskolákat építtetett a mi számunkra, a betegnek kórházat, ahol meggyógyítják őket, vasutat, hogy utazhassunk, tűzoltókat állított, hogy segítségünkre legyenek, ha tűz van valahol? Mindezért is meg másért is. Azért, mert magyarok vagyunk, a magyar ember pedig él-hal hazájáért. Ha majd nagyobbak lesztek, sok szép történetet fogtok erről még hallani.

c) A magyar katona. Hát ha annyira szeretnünk kell ezt a hazát, hogyan mutathatjuk meg azt, hogy szeretjük igazán? Nemcsak szóval, hanem még inkább cselekedettel. Azzal, hogy megtanuljuk szorgalmasan a leckét, hogy elvégezzük mindig kötelességeinket, de legfőként azzal, hogy amit a haza kér, kíván, parancsol, azt legjobban, a legjobb tudásunk szerint teljesítjük. Hát mi lehet az a legnagyobb valami, amit a haza kérhet tőlünk? Megmondom nektek. Az, hogy ha valaki — mikor a haza hívja, — itt hagyja jó szüleit, feleségét, kedves kis gyermekeit, itt hagyja szerszámain, földjét, műhelyét, hivatalát s elmegy a hazát védeni. Kik ellen kell megvédelmezni? Azok ellen, akik reánk törnek, akik el akarják tőlünk venni ezt a szép magyar hazát, az ellenség ellen! Ellenségünk tehát mindenki, aki a mi magyar hazánkra tör.

Mikor valaki a zászló alá áll és fegyverrel a kezében védelmezi hazánkat az ellenség ellen, akkor úgy mondjuk, hogy *katona*. A katona mindenét, még az életét is feláldozza magyar hazánkért. A katona vigyáz arra, hogy míg mi békésen dolgozunk, idegenek reánk ne törhessenek, el ne vihessék a mezőről learatott gabonánkat, egyszóval, hogy se nekünk, se vagyunkunknak bántódása ne lehessen. Éjjel-nappal őrködnek reánk s ha úgy látják, hogy ellenség közeledik, elűzik azt, ha sokkal többen vannak is náluk.

Bizony, ezért szeretjük, tiszteljük a magyar katonát. Nézétek csak, hogy csillog a szeme a magyar katonának, amikor sorba megy szépen a kibontott háromszínű zászló alatt! Tudja, hogy minden szem reá néz, tőle várja mindenki azt, hogy megvédelmezzon bennünket! Mintha csak kicserélnék a magyar embert, amikor katonaruhát vesz magára. Járása délcegebb, nézése keményebb, karja erősebb, lelke százszor jobban ragaszkodik mindenhez, ami magyar.

A magyar katona a magyar haza, föld, víz, termés, munka, élet védelmezője, a magyar zászló őre, hogy senki meg ne gyalázhassa! Ezért szeretjük és tiszteljük a magyar katonát.

Tudjátok-e mi az: Legfelsőbb Hadúr! A minden magyar katonák legelisejét, mi jó Kormányzó Urunkat nevezzük így. Ő a magyar hadsereg ura, legfelsőbb ura. Ő a magyar seregek

vezére, vezetője! Ha ő parancsol, az szent minden magyar katonának, s olyankor nem gondol se családra, se munkájára, még az életére sem, megy a parancs teljesítésére!

III. Összefoglalás. Hát szép dolog-e katonának lenni? Aztán tudjátok-e, kit visznek csak el katonának? Bizony még a nóta is azt mondja: mind elvitték a legények elejét! Aki katona, az mindjárt többnek, nagyobbbnak érzi is magát annál, akit nem találtak méltónak arra, hogy kezében fegyverrel szolgálja hazáját.

Ha katonát látunk, mit kell csinálnunk? Szeretettel nézünk rájuk. Mit visznek a katonák a sor élén? A magyar zászlót. Mit kell tennünk, ha magyar zászlót látunk? Benne az egész magyar hazát kell tisztelnünk, tehát illendően köszönünk előtte. A fiúk leveszik szépen fővegjüket, a lányok pedig fejthajtanak előtte. Hát máskor nem kell tisztelnünk a magyar zászlót? Mindig, ahányszor csak látjuk. Katonák védelmezték, katonák haltak meg érte és alatta, épp úgy tiszteljük, mint életünk védőit, a magyar katonát!

1941. november 3. hete.

Olvasmány és olvasmánytárgyalás.

III. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Pósa Lajos: A szegény özvegyasszony c. költemény tárgyalása.

Nevelési cél: Aldozatkészség a hazáért.

I. Előkészítés. a) Érdeklődéskeltés. Mit mondtam tegnap, gyermekek? Miért kértelek benneteket arra, hogy ha valakinél otthon van valami ócska vas, azt hozza el az iskolába? Miért gyűjtjük most országszerte a vashulladékot és az ócskavasat? Mit készítenek az összegyűjtött vashulladékból? Bizony, a háborúban nagyon sok vasra van szükség. Ma pedig még nekünk nincs annyi vasunk (vasbányánk) amennyi elegendő volna ahhoz, hogy katonáink jól fel legyenek szerelve. De nemcsak a vassal kell nagyon takarékoskodnunk, hanem...? Mit gondoltok, miért kell most a kenyérrel, ruhaneművel, szappannal, zsírral, egyszóval csaknem mindennel takarékoskodnunk? Ezt úgy is mondhatjuk, hogy a haza kívánja meg tőlünk a fokozott takarékoságot.

b) Célkitűzés. Mit kívánhat tőlünk a haza? Most még tőlünk csak ilyeneket kíván, hogy takarékoskodjunk, vonjuk meg magunktól mindazt, amire nincs feltétlenül szükségünk, dolgozunk lelkiismeretesen és többet, jobban, mint máskülönben, mert a háborút csak úgy nyerhetjük meg, ha nemcsak a katonák az ellenség előtt állják meg helyüket vitézül, magyar katonamódra, hanem mi is, akik hátul vagyunk, teljes erőnkkel és minden nélkülözhető anyaggal szolgáljuk hazánkat.

Máskor is volt már ilyen szükségben a haza, amikor pol-

gárainak segítségét kérte. Egy ilyen időről szóló szép költeményt olvasok fel nektek. Pósa Lajos írta, a ti régi jó ismerőseitök.

II. Tárgyalás. a) A költemény bemutatása.

A SZEGÉNY ÖZVEGYASSZONY.

Bíró uram, azt hallottam,	Bíró uram csak hallgatja,
Hogy a haza nagyon szegény...	S könnyes szemmel tekint rája;
Nekem nincsen más egyebem,	„Hát azután miből él kend,
Csak itt ez a Csákó tehén.	Hogy az Isten is megáldja?“

Ez adta a mindennapit,	„Majd megsegít a jó Isten,
Ez táplált a gyermekemmel,	Bíró uram ne búsuljon!
Most elhoztam a hazának,	Csak a haza ne szenvedjen,
Odaadom szeretettel!	Csak a haza boldoguljon!“

b) A költemény által keltett élmény megbeszélése. Tetszett nektek ez a költemény? Mi volt benne a szép? Szépen mondta az özvegyasszony, hogy felajánlja egyetlen vagyonkáját, Csákó tehenét a hazának? (Megbeszélés.)

b) Gondolatesoportonkénti tárgyalás, szómagyarázat.

1. Bíró uram, azt hallottam,
Hogy a haza nagyon szegény...
Nekem nincsen más egyebem,
Csak itt ez a Csákó tehén.

Mit hallott az özvegyasszony? Miért gondolta azt, hogy a haza nagyon szegény? Háborúban nagy szüksége van a hazának mindenre. Gyűjtöttek a honvédség felszerelésére, ellátására. Mit csináltak azzal a tehénnel, hiszen a háborúban nem vehetik hasznát a tehének? (Tejét adják a betegeknek, vagy eladják a tehenet.) Mit mondott az asszony még? Nincs egyebem. Ez volt az egyetlen kincse, még odaadhatója, hát azt hozta el. Milyen szép ez, gyermekek. Hány ember van, aki azt se tudja, mennyi kincse, vagyona, háza, földje, pénze van és ha kérnek tőle valamit a haza számára, alig ad valamit, azt is csak akkor, ha kell. Ennek a szegény asszonynak egyetlen vagyona volt ez a tehén, azt is felajánlotta a hazának. Miért, mit gondoltok? Mert a hazát mindennél jobban szerette.

2. Ez adta a mindennapit,
Ez táplált a gyermekemmel.
Most elhoztam a hazának,
Odaadom szeretettel.

Hogy mondta a szegény asszony: ez adta a mindennapit. Mit jelent ez, mindennapit? A mindennapi táplálékot. Hogy

adhat a tehén mindennapi táplálékot? Ad tejet, azt megisz-
szák, vagy abból túrót, vaját, tejfölt készítenek s azt eszik
meg. A tejet sokféleképen felhasználhatják. Hányan éltek a
tehén tejéből? Az özvegyasszony és gyermeke. Tehát nemcsak
maga, hanem még a gyermekét is a tehénke táplálta. Mit mon-
dott mégis az asszony, hogy adja oda a hazának? Odaadom
szeretettel. Bizony, csak annak az ajándéknak van igazán
értelme, amit jó szívvel, szeretettel adunk másnak, a hazának.
Mit gondoltok, nagy dolgot cselekedett ez a szegény asszony,
amikor egyetlen tehenét adta a hazának? Bizony, a legnagyobb-
bat, amit egy szegény, magárahagyott özvegyasszony tehet.
Mit csinál ezután? Ki keresi meg neki a mindennapit és gyer-
mekének? Azzal most nem törődött, mert tudta jól, hogy ha
a haza szegény, mindnyájan szegények vagyunk, hogy tehát a
haza ne lásson szükségét, inkább maga vállalta a nélkülözést,
több munkát.

3. Bíró uram csak hallgatja,
S könnyes szemmel tekint rája:
„Hát azután miből él majd,
Hogy az Isten is megáldja?”

Mit mondott a bíró, amikor meghallotta az özvegyasszony
szép ajánlatát? Megkérdezte tőle, hogy miből fog élni ezután,
ha elhozta egyetlen kenyéradó tehénkéjét is? Miért mondja azt
a költő, hogy Bíró uram csak hallgatja, s könnyes szemmel
tekint rája? Miért tekintett rá könnyes szemmel? Meghatotta
bizonyosan az özvegyasszony nagy jósága, szeretete, önfelál-
dozása. Mert az, hogy egyetlen tehénkéjét ajánlotta fel a hazá-
nak, annyi, mintha a maga öreg napjainak megérdemelt kényel-
mét ajánlotta volna fel, mivel ezután neki is dolgozni kell,
hogy gyermekével megélhessen. Mit mondott a bíró még? Az
Isten is megáldja! Miért mondta ezt? Nemcsak a haza őrzi
meg a szegény özvegyasszony cselekedetét hálás emlékezetében,
hanem a jó Isten is megáldja szép tetteért. Látjátok, gyerme-
kek, milyen jóleső érzés az, másoknak adni valamit. De nem a
sokból keveset, az az igazi ajándék, adomány, amikor a kevés-
ből is oda tudjuk adni azt, ami van, sőt, ez a szegény asszony
még ennél is többet adott: egyetlen tehénkéjét, tehát minde-
nét, amije csak volt! Ennél többet még a világ leggazdagabb
embere sem tudott volna adni, ha minden vagyonát odaadja
is a hazának! Így adhat valaki sokat, nagyon sokat, mindent
a hazáért! Istenem, ha minden magyar ember meghallaná most
ennek a szegény özvegyasszonynak gyönyörű cselekedetét...

4. „Majd megsegít a jó Isten,
Bíró uram ne búsuljon!
Csak a haza ne szenvedjen,
Csak a haza boldoguljon!”

Mit mondott most az asszony? Még ő vigasztalta a bírót, hogy ne búsuljon, hiszen aki mindent adott, majd megsegíti azt a jóságos Isten! De még ha nem is volna úgy, akkor is szívesen odaadná tehénkéjét, mert a haza mindnyájunk édes-anya, s ugyan ki tudná nézni, hogy a saját édesanyja szenvedjen szükségét!

III. Összefoglalás. Látjátok gyermekek, így kellene gondolkoznunk mindnyájunknak, de sokkal boldogabb lenne a haza. Igaz, mostanában sokszor gyűjtöttünk már az iskolában is. Egyszer az árvízkárosultaknak, máskor a felszabadult felvidékiek, majd az erdélyiek számára, de ha még többet kellene is gyűjtenünk, szívesen adjunk, mert jusson eszünkbe, hogy inkább mi adjunk másoknak, mint mások adjanak nekünk! Mikor pedig a haza kér tőlünk valamit, gondolkozás nélkül teljesítsük azt, hiszen a haza mindnyájunknak életető édesanyánk, nem nézhetjük jó szívvel az ő szenvedését, ha bennünk is igaz magyar szív és lélek van!

1941. november 2. hete.

Földrajz.

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: A Nagy-Alföld összefoglalása. 1. rész.
Nevelési cél: A magyar föld és népének megismerése.

I. Előkészítés. a) A Cserhát, Mátra és Bükk hegység vidékéről tanultak felújítása. (Számonkérés.)

b) Célkitűzés. Foglaljuk ma össze azt, amit a Nagy-Alföldről tanultunk!

II. Tárgyalás. a) A medence közepe. Ha ránézünk a térképre, milyen tájegységet látunk hazánk közepén? (A Nagy-Alföldet.) Mi mutatja ezt a térképen, hogy alföld a táj domborzata? (A zöld szín.) Honnan tudjuk leolvasni azt, hogy milyen magasan van a Nagy-Alföld a tenger felszíne fölött? (A magassági számok mutatják.) Olvassunk le néhány számot! Mennyit mondhatunk a Nagy-Alföld átlagos magasságának? (100–120 m) Ha csak ilyen, aránylag alacsony vidékről van szó, milyen folyásúak vizei? (Lassú.) Miért? Mert a folyóknak nincsen nagy esése, inkább elkalandoznak, kanyarognak. (Tisza.) Milyen veszedelmet rejt ez magában? (A folyók hamar kiáradnak s elöntik a környező vidéket.) Tudunk erre példát a közelmúltban? (1940- és 1941-ben katasztrófális áradások voltak a Nagy-Alföldön.) Hogyan lehet ez ellen védekezni? (Védőtöltésekkel és csatornázással.) Mindkettőre megtörténtek az intézkedések.

b) Az Alföld vizei. Melyik nagy folyót látjuk végigkanyarogni az Alföldön? (A Tiszát.) Milyen hegyvidék vizeit vezeti le a Tisza? (A környező magas hegyvidékét.) Ezért minek nevezhetjük a Tiszát az Alföld szempontjából? (Az Alföld főfolyójának.) Csakugyan, csaknem valamennyi vizét a környező

hegyvidéknek a Tisza vezeti le. Hol ered? (Máramarosi-havasokban két ágból, a Fekete- és Fehér-Tiszából.) Milyen a folyása a hegyek között? (Gyors.) Ezért mit hord magával? (Nagy, szögletes köveket.) Meddig tart a folyónak ez a szakasza? (Husztig.) Hogy nevezzük a folyónak azt a szakaszát, amelyen nagy köveket hord magával? (Felső szakaszának.) Mi jellemzi a folyók középső szakaszát? (Lassan kanyarog s a benne levő kavics szépen lekoptatott és nem nagy.) Meddig tart a Tisza középső szakasza? (A Maros torkolatáig.) Innen kezdve milyen szakasza van a Tiszának? (Alsó.) Mi jellemzi ezt a részt? (Nagyon lassan folyik és a benne levő hordalék finom apró kavics és homok.)

Milyen folyókat vesz fel a Tisza mindkét oldalról? (Jobboldalon a Taracot, Talabort, Nagyágót, Borsavát, Bodrogot, Sajót és a Zagyvát, baloldalon pedig a Szamost, Köröst (Fehér-, Fekete-, Sebes-körös), Berettyó, Marost és Begát.) Hol ömlik a Tisza a Dunába? (Szalánkeménél.) Hogy nevezzük a Tisza és a Bodrog közötti részt? (Bodrogköznek.)

Melyik az Alföld másik, még nagyobb folyója? (A Duna.) Milyen vizeket vesz magába a Duna hazánk területén? (Egykét kivétellel csaknem minden vizét a Magyar-medencének.) Hol ered a Duna? (Németországban, a Fekete-erdőben.) Hová ömlik? (A Fekete-tengerbe.) Melyik szakasza esik hazánk területére? (A középső.) Ezért milyen medencének is szokták nevezni hazánkat? (Közép-Duna medencének.) Hol éri el a Duna az Alföldet? (Vácnál.) Mit csinál, amint a síkságra ér? (Kiszélesedik.) Mi történik folyásával? (Meglassul.) Mi történik ilyenkor? (A hordalékanyagot nem tudja magával hordani, ezért lerakja és a sok kavicsból és homokból szigeteket épít.) Milyen szigeteket találunk a Duna alföldi szakaszán? (Nagyobbak a Szent Margit-sziget, Szent Endrei-sziget, Csepel-sziget, Mohácsi-sziget.) Miért mondjuk azt, hogy a Duna hazánk legfontosabb víziútja? (Egész hazánk területén hajózható.) Mióta lett jelentős reáknézve a Duna, mint víziút? (Amióta elvesztettük a tengert = összeköt Közép-Európával és a Fekete-tengerrel.) Hogyan fokozzák újabban a dunai hajózás forgalmát? (Szabadkikötő építése, Duna-tengerjáró hajók építése, amelyek nemcsak Közép-Európával, hanem a távolabbi földrészekkel is összeköttetésbe hoznak bennünket.) Mi ennek a jelentősége? (Terményeinket olcsóbban kivihetjük, mint idegen országokon át, ahol nagy a vám és a szállítási költség, nem kell az árút átrakni stb.)

Milyen állóvizeket találunk az Alföldön? (A Duna-Tisza köze és a Nyírség is tele van apró tavakkal.) Legnagyobbak a Palicsi-tó Szabadka mellett és a Fehér-tó (Szeged mellett.) Milyen mocsárvidéket találunk az Alföldön? (Szernye-mocsár, Nagy-Sárrét és az Alibunári mocsárvidék, ezeknek nagyrésztét azonban már lecsapolták.)

c) Éghajlat és időjárás. Milyen éghajlatot nevezünk mérsékeltnek? (Amelyben tavasz, nyár, ősz és tél váltakoznak.) Milyen éghajlata van az Alföldnek? (Mérsékelt.) Mit nevezünk éghajlatnak? (Ha több, egymás után következő évben megfigyeljük valamely helyen ugyanazt az évszakot, azt tapasztaljuk, hogy az nem minden évben egyforma. Ezt úgy fejezzük ki: az éghajlat állandó, de az időjárás változik. Mik az időjárás elemei? (A hőmérséklet és csapadék, továbbá a szél.) Mivel mérjük az időjárás elemeit? (A hőmérsékletet hőmérővel, a csapadékot esőmérővel, a szelek irányát és erejét szélmérővel mérjük.) Mi az a napi-, havi- és évi középhőmérséklet? Milyen már most Alföldünk éghajlata? (Mérsékelt, szélsőséges — erős hideg, nagy forróság — szárazföldi — kevés csapadék.) Mennyi az Alföld átlagos évi csapadékmennyisége? (500–600 mm.) Milyen szelek az uralkodók? (Északon az északi, délen a déli, nyugaton pedig az északkeleti szél uralkodik.) Mit látunk ebből? (Azt, hogy a szelek a hegyektől az Alföld közepe felé fújnak.)

III. *Összefoglalás.* Miért mondjuk az Alföldet a Magyar-medence közepének? Melyek az Alföld határai? Melyek az Alföld vizei? Mit tudunk az áradásokról? Hogyan védekezik az ember ezek ellen? (Ármentesítés, szabályozás, csatornázás.) Mi a különbség az éghajlat és időjárás között? Milyen az Alföld éghajlata? Milyen az időjárása?

1941. november 2. hete.

Történelem.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: III. Béla uralkodása és a görög császárság törekvései.

Nevelési cél: A magyar birodalmi eszme kifejlődése.

I. *Előkészítés.* a) Számonkérés. A Kálmán után következő uralkodókról tanultak felújítása, számonkérése.

b) Célkitűzés. III. Béla (1172–1196) A magyar birodalom megalapítója.

II. *Tárgyalás.* III. Béla nevelkedése és fogadtatása. Mánuel görög császár azzal a gondolattal fogadta fiává III. István öccsét, Béla herceget, hogy göröggé teszi, leányát hozzá adja s a maga utódjául követi őt a görög császárság fényes trónján. Miután Alexios néven utódjának jelölte, azon igyekezett, hogy belenevelje a bizánci gondolkozásba, műveltségbe és az államkormányzásba. Azonban fia született. Ennek következtében egész tervét megváltoztatta és szeretett volna most már Bélától megszabadulni.

Idehaza ezalatt meghalt III. István, fiúutódja pedig nem volt. A királyválasztás dolgaiban két pártra szakadtak a nagyurak és püspökök. A többség Bélát kívánta királyul és követ-

séget menesztett érte Bizáncba. Mánuel örömmel kapott az alkalmon és kiadta Bélát, de megfogadtatta vele, hogy híve maradj.

A másik párt Béla öccse — Géza — mellé állt, és tudni sem akart Béláról, mert féltette tőle a katolikus egyházat, és az ország függetlenségét.

Béla hazaérkezve biztosította a pápát hűségéről. Sikerült is az ő segítségével megkoronáztatnia magát s megszerezni a törvényes hatalmat. Azután okos és erélyes magatartásával nemcsak megfékezte az ellenpártot, hanem meg is győzte arról, hogy egyházának és nemzetének hűséges fia maradt.

Hódításai. Mánuelnek tett ígétét becsületesen megtartotta, de mielőtt az meghalt, visszafoglalta az álnokul elvett Szerémséget és Horvátországot, sőt Dalmáciát is. Elődei balkáni politikáját folytatva haddal segítette a szerbeket, hogy függetlenségüket kivívhassák.

Nemsokára ezután egy halicsi párt hívására Halicsba (Galícia) vonult seregével, és rendet csinált a trónviszályba merült országban. Halicsot elfoglalta, majd Endre fiát helytartónak nevezte ki. Ez a foglalás azonban nem bizonyult tartósnak, s Béla maga is belátta, hogy csak nagy áldozatokkal tarthatná meg ezt a messzefekvő, más nyelvű és vallású országot.

Az államháztartás rendezése. Bizáncban szerzett tapasztalatai segítségével és gondos munkálkodásával tökéletesítette a kormányzást és előbbre vitte az ország gazdagságát és műveltségét.

Rendbeszedte a királyi birtokok gazdálkodását, fejlesztette a bányászatot és az ország pénzügyeit. Ezután már az volt a rend, hogy a királyi kamara minden év húsvétján becsérelte a régi pénzt új pénzzel, de a régi pénz értékéből kopás és pénzverés költsége címén egytized értéket levont. Ezt a levonást nevezték kamarahaszonnak. (IV. Béla előtt a nagy pénzegységet „penzának“, a kicsit „szolidusz“-nak nevezték. Béla idejében a legnagyobb pénzegység a „márka“ lett (72 aranypengő értékű), amely 400 „dénárt“ ért. (1 dénár kb 18 fillér értékű volt.) A pénzváltást a vásárokon intézték el többnyire izmaeliták és zsidó pénzváltók. A gyakori pénzesere nem vált ugyan javára a kereskedelemnek, de mivel III. Béla jó pénzt veretett, nagy baj nem származott belőle.

Az írásbeliség. Nevezetes újítása volt Bélának az is, hogy a fontosabb intézkedéseit, ítéleteket, okleveleket írásba foglalva meg kellett őrizni. Ezért királyi kancelláriát állított fel, mint külön hivatalt.

Gondos uralkodása alatt föllendült a gazdasági élet, és fejlődött a műveltség. Az ország és a király gazdagságának híre bejárta egész Európát. A magyar királynak akkora tekintélye volt, hogy a francia király készséggel adta feleségül nő

vérét Bélának. (A leánykérő követség bemutatta a francia királynak a magyar király évi jövedelméről szóló számadásokat. Ez ma is megvan a párisi levéltárban. E szerint a király jövedelme 75.000 márka értékű terményből és 150.000 márka készpénzből — királyi népek adója, vám-, vásárpénz, a behozott árúk értékének 30-ad része, kamarahaszon stb. — állott. Vagyis a mai értékben kerek számban 17 millió aranypengőt tett ki. A magyar király jövedelme akkor a francia és az angol király jövedelmével vetekedett.)

A fiatal királynéval és lovagkíséretével finomabb élet vonult a királyi udvarba. E házasság következtében sok francia földműves, iparos, kereskedő jött, továbbá ő hozta be hazánkba a francia eredetű premontrei és cisztercita kanonokrendet is.

A kereszteshadjárat átvonulása, Béla fogadalma. Néhány évvel később Barbarossa Frigyes német császár vonult át hazánkban keresztes seregével. Béla királyi módon fogadta a császárt és dúsán ellátta seregét. (Egy szemtanú német krónikás bámulattal írta le a fényes fogadtatást és irigykedve említette fel az ország gazdagságát, meg a király hatalmát és tekintélyét.) Bélát is elfogta a vágy, hogy felvegye a keresztet, de az ország gondja visszatartotta attól, azonban nem mondott le tervéről és szorgalmasan gyűjtötte a kincseket erre a célra.

Szent László szentté avatása. Uralkodásának utolsó éveiben avatta szentté az egyház László királyunkat, akihez III. Béla növésben, lélekben, uralkodó képességben annyira hasonlított.

Négy évvel később (1196) meghalt. Halálos ágyán a már megkoronázott idősebb fiát — Imrét — jelölte utódjául. Endre fiának pedig átadta a keresztes hadjáratra gyűjtött kincseket és megfogadtatta vele, hogy helyette keresztes hadat vezet a Szent Föld felszabadítására.

III. Összefoglalás. Érdemei:

Szent István intézkedéseit fenntartotta és továbbfejlesztette.

Szerzetesek és idegen lovagok betelepítésével emelte a magyarság műveltségét.

Szent István királyságát birodalmi rangra emelte. (Uralkodása alatt hazánk mint európai nagyhatalom szerepelt!)

1941. november 3. hete.

Helyesírás és nyelvi magyarázatok.

V. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Helyhatározói mellékmondatok.

Nevelési cél: Nyelvünk használatának helyessége.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A tárgyi mellékmondatról (idézetről) tanultak számonkérése.

b) Célkitűzés.

Példamondatok. 1. *Ahol vásár van*, ott ne keress értékes holmit. (Hol?) = Vásáron ne keress értékes holmit.

2. Nagy szükségben onnan is jöhet segítség, (honnan?) *ahonnan nem is reméljük*. = Nagy szükségben nem remélt helyről is jöhet segítség.

3. A gólyák ősszel melegebb vidékre költöznek. = A gólyák ősszel oda költöznek, (hová?) *ahol melegebb van*.

Tárgyalás. Az 1. mondat vizsgálata. Ebben az összetett mondatban a mellékmondat az egyszerű mondat helyhatározójának felel meg. Az ilyen mellékmondatot *helyhatározói mellékmondatnak* nevezzük.

Részletösszefoglalás. Mi a helyhatározói mellékmondat? *A helyhatározói mellékmondat a főmondat helyhatározójának egész mondatral való kifejezése.*

(A másik két példamondat elemezése ugyanilyen módon.)

A helyhatározói mellékmondatokra a helyhatározó kérdéseire (honnan? hol? hová?) felelünk.

A helyhatározói mellékmondatok is gyakran átalakíthatók és beilleszthetők a főmondatba helyhatározókul; sok mellékmondatot azonban nem lehet átalakítani. Pl. *Ahol nincs, ott ne keress.*

III. Összefoglalás. A határozói mellékmondatok a főmondatnak mondat alakjában kifejezett határozói.

A helyhatározói mellékmondat a főmondat egész mondatral kifejezett helyhatározója. Kérdőszavai: honnan? hol? hová? merre? meddig? Pl. *Addig nyújtózkodjál, (meddig?) ameddig a takaród ér.*

Begyakorlás. Adott olvasmányból példamondatok keresése. (Pl. Vörösmarty: A szegény asszony könyve c. költeményéből.)

Alakítsák át helyhatározó mellékmondattá:

A zivatar a *villámlás irányából* jön. Honnan jön a zivatar? A zivatar onnan jön, ahol villámlik. A madzag is a *legvékonyabb helyen* szakad. A nap *fölkeltének helyén* van kelet. A vándor is a *szél fúvásának irányába* fordítja köpönyegét.

Változtassák át egyszerű mondatokká: Menekülj onnan, ahol veszedelem van. Ne rohanj oda, ahol baj van.

Házi feladat.

MESEDÉLUTÁN.

— Novemberre. —

Milyen a magyar katona?

Erdély határánál, Zsibó község mellett táborozott a kuruc csapat bizakodó kedvvel, nagy győzniakarással. A fákról már lehullottak az elsárgult levelek, a nemrég még lombdús büszke jegenyék ágai úgy meredeztek az ég felé, mint leégett házak üszkös gerendái: feketén és reménytelenül.

Annál nagyobb volt a vígság, a heje-huja a kuruc vitézek között. Harcra volt kilátás, annak pedig ökelmék mindenkor nagy barátai voltak, mert hiszen a labancot ütni, csodálatos gyönyörűség volt számukra. Harsogott is a tárogató, zengett a dal, a boroskupák pedig állandóan üresek voltak. Mikor a jókedv a legnagyobb fokra hágott, a mulatozók közül hirtelen felállott egy vézna, sápadtarcú vitéz. Fegyverneki Sándor és kipirult arccal, tűzbenéző szemekkel kezdte szavalni:

...Kiontatom vérem apámért, anyámért,
Megöletem magam szép gyűrűs mátkámért,
Meghalok én még ma szép magyar hazámért...

De itt a jó vitéz is megállott, nem tudta folytatni, mert elnémította a zokogás. Erőtlenül ült le a lova mellé és nagyokat sóhajtott. De nem sokáig maradt egymagában, mert néhány perc múlva megjelent legjobb barátja, Sámson Gábor.

— Mi bajod lelkem, kis komám? Tán a bor szállott a fejedbe, vagy bizony az édesanyád szoknyája után vágyódsz? — kérdezte tőle tréfásan.

Fegyverneki felsóhajtott:

— Eltaláltad, kenyeres pajtásom, ő utána vágyódom. Nem láttam már három egész esztendeje, mióta Rákóczi fejedelem zászlója alatt harcolok. Ne csodálkozz hát, ha utána vágyom, ha becéző hangját szeretném hallani...

Gábor megvakarta a tarkóját.

— Tyű az áldóját! ez már nagy baj, hallod-e, igen nagy baj. De hallgass csak ide! Nekem van egy jó gondolatom. Pat-tanj fel azonnal lovadra és addig le se szállj róla, amíg haza nem értél. Ha keresni találnának, majd kimentelek valahogyan.

Fegyverneki felhördült.

— Nem!... Azt már nem! Hogy én engedelem nélkül hagyjam el a helyemet?... Soha! Első a kötelesség!

Gábor erre megvonta a vállát és csak ennyit mondott elmenőben.

— Hát tudod, ha az én édesanyám élne és látni akarnám, bizony, ha kisbalták esnének is, elmennék hozzá! No, de elég

a szóból, már hívnak a cimborák, megyek hozzájuk... Hát csak fel a fejjel, cimborák! — azzal továbbment.

Sándor egyedül maradt. Gyötrődött szegény; harcolt benne az édesanyja utáni vágy és a kötelességérzet. És hosszú tusakodás után mégis az édesanyja győzött. Felugrott helyéről, fölpattant lovára s odaugratott a parancsnoka elé.

— Vitéz parancsnok uram, megyünk-e az ellenségre hamarosan?

— Miért kérdezed, fiam, tán nem nyughatsz már békén? Hiszen majd kerül sor arra is, csak bevárjuk a többieket.

— Köszönöm, parancsnok uram, addig én elnézek egy kicsit a szomszédba. De akkorra, amikor kell, itt leszek! — Azzal már meg is sarkantyúzta lovát s mint a szélvész, elvágatott.

Órákhosszat rohant eszeveszetten, már nemcsak a lóról, de a gazdájáról is patakban folyt a veríték. Sándor komoran, összeszorított szájjal ült a nyeregben. Nem tudott felvidulni még arra a gondolatra sem, hogy nemsokára látni fogja régén-látott édesanyját.

— Hát kuruc vitéz vagy te, vagy sehonnai bitang? — jajdult fel benne a lelkiismeret. — Nem szégyeled magad, Sándor?!

Még jobban megsarkantyúzta lovát, s meg sem állott, míg haza nem ért. Ott az édesanyja nyakába borult azon porosan, piszkosan, ahogy leszállt a lóról, megölelte, megcsókolta, alig tudott szóhoz jutni szegény asszony.

— Nézze, édes jó anyám, élek még, egészséges vagyok! Majd hazajövünk nemsokára, ha diadalmasan lobog a szabadság szent zászlója!! Na, Isten vele édesanyám, csak ezt akartam mondani!

Azzal se szó, se beszéd, újra ott hagyta ámulatából még alig felébredő anyját, lovára pattant s vágatott vissza, az elhagyott táborba.

Ha hazafelé gyorsan vágatott, visszafelé már repült is! Éppen jókor érkezett! A kurucok már javában verték a labancot. Sándor közéjük ugratott, kirántotta kardját. Az acélpenge megvillant a nap sugaraiban s ahová sújtott, elszállott az élet. Így talán még sohasem harcolt a kuruc vitéz sem, mint ez a sápadt arcú, vézna vitéz. De meg is adta az árát! A labancok látva a keményöklű kurucot, közrekapták és a bátor leventét halálra gázolták, mivel fegyverrel egyik sem mert vele szembeszállni.

Igy halt meg a hőslelkű Fegyverneki Sándor ott a csatatéren... Hazájáért érző szíve megszűnt dobogni s lelke, amely nem tudott elszakadni az édesanyjától sem búcsú nélkül, ott állott már az Isten ítélőszéke előtt.

A Mindenható szeretettel végignézett az immár megtért lelken és csöndesen megszólalt;

— Mit műveltél a földön, fiam?

— Nem igen sokat még, Teremtőm, Uram, mert nem volt

rá időm. Hiszen még fiatal vagyok. De azért mégis tettem egyet felséges Istenem; meghaltam a magyar szabadságért...

— Derék ember vagy, Fegyverneki Sándor — szólott hozzá az Ur, — mától kezdve itt leszen helyed országomban. De, mondjad csak... nem sajnáltad otthagyni még a földet, jó vitéz?

— De igen, én Istenem... porba tiport magyar hazámat... és az én édes jó anyámat...

Az Ur most gyöngéden magához intette a vergődő lelket és a messzeségbe nézve mutatott;

— Ne féltsd, fiam, a magyar szabadságot, mert arra én vigyázok! Nyugodj meg hát... Az édesanyád pedig... itt vár téged az én országomban... Nézz csak oda, kit látsz ott, az angyalok között szeliden és mosolyogva?

— Édesanyám! — sóhajtott a fiú boldogan.

Az anyja megölelte s könnyek között mondta fiának:

— Mindent láttam, fiacskám, mindent... Derék fiam és vitéz kuruc voltál, szófogadó, s mindig teljesítetted kötelességed. De ezentúl el nem hagyjuk egymást többé sohasem!

(*Arató Béla.*)

A HŐSÖKÉRT IMÁDKOZOM.

Mikor a nap int a mezőknek,
Mikor e lepkék kergetőznek,
Mikor a szegfűk nyiladoznak,
Mikor a rózsák illatoznak;
Én elfelejtek minden örömet.
Összekulcsolom a két kezem
S emlékezem...

Látom a csaták vérviharját,
Hallom az ágyúk vad haragját,
Hallom a hősök felhőrgését,
Látom a testvér ömlő véré
S feléled lelkem minden bánata...
Összebb kulcsolom a két kezem,
— Emlékezem...

Elszáll a lelkem őhozzájuk,
Megmozgatom a keresztfájuk,
Virágot szórok szent porukra,
Örökké élő templomukra, —
S amíg a hősök csendben alszanak,
A fejfájukat sorra csókolom;
Imádkozom...

Móra László.

Az uzsoki piros virágok.

Hallottátok ugy-e, hogy vitéz honvédeink ismét átkeltek a Kárpátokon és diadalmasan elűzték határunkról az orosz seregeket! Bizony, sokszor oda kellett állni a magyarnak határaihoz, s fegyverrel kezében kellett megvédelmeznie szép országát. De különösen a vadregényes kárpáti bérceket és völgyeket öntözte rengeteg magyar vér. Azóta nyílnak ott piros virágok... a magyar katonák elhullott véréből nőnek...

Az a történet, amit elmondok most nektek, az első világháborúban történt, ti akkor még nem éltetek, de édesapáitok bizonyosan emlékeznek rája. Akkor is az orosz akart betörni Uzsoknál szép hazánkba, hogy itt felpredáljon mindent, amit hosszú évszázadok alatt építettünk s megtizedelje ismét a drága magyar életeteket. Tizenegyzedszer próbálták meg az oroszok, hogy az uzsoki szorost elfoglalják s betörjenek Magyarországra. De mindannyiszor véres fejjel verték vissza derék honvédeink.

A határvédő parancsnok akkor Csermák ezredes volt, akit csak úgy neveztek később, az uzsoki hős. Mindenki tudta, hogy neki volt köszönhető, hogy Uzsoknál nem sikerült betörni az oroszoknak hazánk területére. Ez a szikár, őszbeborult katoná állotta el derék magyar vitézeivel a százszor nagyobb orosz túlerő előtt az utat, amely az Alföld rónáira vezet. Megtévészttette, visszaverte, megbénította a mindenáron betörni akaró orosz sereget. Tudta jól, hogy maroknyi csapatával nem számíthat mégsem győzelemre, mert ha tíz oroszt levágtak, százannyi lépett a helyére. Féltő gonddal kímélte embereit. Nemcsak ügyes vezér, hanem jószágos ember is volt.

1914 decemberében, annak is utolsó napján történt, hogy az oroszok még egyszer nekivetették magukat a szorosnak. Cselhez folyamodtak. Be akarták keríteni a hős ezredest maroknyi csapatával együtt. De a hős vezér se volt ám rest! Lórakapott és úgy osztogatta parancsait. Éppen a magaslatok felé mutatott, amikor halálos lövés érte. Megingott nyergében.

— Eltaláltak, fiam... — szólt halkán és hirtelen megszédülve leesett lováról.

Katonái segítségére siettek s egy közeli házba vitték, ahol sebeit bekötötték. Azután kezdődött még csak az igazi harc. Egész éjjel tombolt az ütközet, bömböltek az ágyúk, katagott a gépfegyver, sikkantottak a puskagolyók, kavargott a rohamozók ordító tömege... De a csata végét az uzsoki hős már nem érthette meg... Utolsó szavai is ezek voltak katonáihoz:

— Előre, édes fiaim... mert ha Uzsok elesik... elvész a haza is...

Az orosz túlerőt azonban nem lehetett megállítani. Ott esett el Csermák ezredes egész csapata, de megmutatták, hogy amíg magyar áll a határon, addig be nem teheti lábát a szorosokon egy ellenség sem.

Mikor a benyomuló oroszok rátaláltak az ezredes egyszerű, nyírfakeresztes sírjára, összegyűltek az orosz tisztek, imádkoztak, a katonák pedig dísztüzet adtak a rettenhetetlen hős tiszteletére. Mert tudták, hogy ellenfelük vitéz vezére volt az ott nyugvó hős.

A hős katoná tiszteletét még az ellenségnek is el kell ismernie.

NÉVTELEN SIR.

Bedült kis sírhalom... tenger virág rajta,
Nyíló sok virágot öregasszony hordja,
Egy jó öregasszony minden este-reggel,
Fohászkodó szóval, ájtatos lélekkel.

— Kinek hordja néni ezt a sok virágot?
A legkedvesebbje talán sírba szállott?
Talán a férjének, fiának a sírja?
Hogy így ápolgatja, elgondozza sírva?
Kinek adták ezt a korhadt kis keresztet?

Szól az öregasszony, a hangja is reszket;
— Nem tudom, nem tudom, hogy kinek a sírja,
Vén már a keresztje, név sincs rája írva...
Ami volt, az idő rég lehordta róla...

— Miért ápolgatja hát ily félve, óva?
— Valamikor hajdan, valamikor régen,
Volt egy szép, volt egy jó, derék fiam, nekem.
És elvitték messze, idegen országba,
Idegen országba, nagy háborúságba...
Buzgón imádkoztam napról-napra érte,
Hej, nagyon hiába imádkoztam érte...
Idegen országból nem jött haza többet,
A vére pirosra festette a földet,
Bús trombitaszóval ott el is temették,
Messzi, más hazában hideg sírba tették...

...Hátha ott valaki, nagy messzi országba'
Virágot ültetett jeltelen sírjára...
Hátha valakinek a résztvevő könnye
Hull ott is arra, a drága, szent göröngyre,
S ápolják, úgy, mint én ezt a kis sírt itten...
Áldja meg a porát a jóságos Isten!

(Farkas Imre.)

A vitéz levante.

A kárpátaljai harcokban történt, amikor honvédeink olyan rettenthetetlen bátorsággal foglalták el szinte napok alatt az Észak-Keleti felvidéket. A fiatal honvédeknek nagy segítségére voltak akkor az úgynevezett *szabadcsapatok* halálraszánt hősei is.

A Kárpátok hatalmas hegyei-völgyei között vezetett a felszabadító honvédek útja. A menekülő csehek és „szicsgárdisták” tudták jól, hogy nem lehet a magyar honvédekkel szem-

ben nyíltan kiállani. Ezért hát elrejtőztek és orvul tüzeltek a magyar katonákra. Különösen a bokros, fás helyeket keresték, ahol nehéz az áttekintés, kilátás. Így történt ez Homonna fölött is, a Kárpátok egyik erdős részén.

A honvédek egy csalitos hegyoldalhoz értek, ahonnan még az előbb néhány lövést adtak reájuk. Mikor közelébe értek, előre akartak küldeni valakit, hogy kémlelje ki a tájat, merre lehetnek a csehek? Megindult az első honvéd, de nem jött vissza többé. A bokrok és fák között rejtőző ellenség golyója eltalálta és sebesülten feküdt egy bokor aljában. Elindult a második bátor honvéd is, de ez is ugyanúgy járt, mint előző társa. Tanácstalanul álltak a honvédek, mit csináljanak most? A hegyoldalt meg kell tisztítani az ellenségtől, az bizonyos, de hogyan fogjanak hozzá? Hiszen nem voltak annyian, hogy az egész hegyoldalt körülvehetnék volna.

Ekkor állott elő Kovács Pista, a rongyosgárda egyik legfiatalabb tagja, aki itthon levente volt az egyik magyar községben, de amikor hírért vette, hogy a csehek bántalmazták a náluk élő magyarságot, átszökött a határon és ezer életveszelem között kelt védelmére magyar testvéreinknek.

— Megmondom én mindjárt, merre vannak a csehek! — szölt a honvédeknek.

Az idősebb katonák mosolyogtak bajszuk alatt. De Pista nem sokáig kérte magát, hanem letette puskáját, hátizsákját, kikeresett egy jó magas fát a közelben s egyszerre felmászott a fa legtetejére. Onnan nézte a bokros-fás tájat. Éles szeme jól megfigyelt mindent s észrevette, ha mozgott a bokor, villant az ellenség fegyvere. Egyszer csak felkiáltott:

— Az ellenség idehúzódik a hátunk mögé... ott látom őket, amint az erdő szélén közelednek felénk... A másik részük pedig emerre kúszik a bokrok között...

Nem bírta tovább mondani, mert hangját meghallották a csehek is s innen is, onnan is löni kezdtek reá. Más ifjú bizonyosan azonnal lejött volna a veszedelmes helyről, de Pistát nem olyan fából faragták, aki megijed a saját árnyékától is, hiszen levente, magyar levente volt!

— Őrmester uram! — kiáltott le megint a fa tetejéről, — siessenek balra, erre is közeledik nyole ember!

Az őrmester negyedmagával csakugyan elfogta a hátuk mögé lopakodó cseheket, míg a többiek a másik oldalt lesték, mikor tűnnek fel ott a bekerítők. Egyszer csak tompa zuhánást hallanak a fa felől. Pista esett le élettelenül leshelyéről. Még figyelt, még mondogatta, amit látott, egy eltévedt golyó eltalálta azt az ágat, amelyen állott, ezért huppant a földre felkarcolt, vérző tagokkal.

Megijedtek erre a honvédek is, sajnálták volna, ha ez a derék magyar levente ilyen árat fizet azért, hogy segítségére sietett a katonáknak az ellenség úzásában. De csak-

hamar észrevették, hogy a fiú mozogni kezd, majd lassan fel-tápászkodik a földről, tapogatja ugyan még magát, de semmi baj! Katona dolog! Azután felkapta ő is fegyverét s elszántan indult a bekerítő katonák után, hogy fegyverével is szolgál-hassa hazáját.

A felszabadítás után Kovács Pista levente hőstettét napi parancsban dícsérte meg a katonai parancsnokság, majd később vitézségi érmet is kapott derék cselekedetéért.

MAGYAR KATONÁK.

Kiknek mély álma még a jeltelen
Sír mélyén is a drága hont vigyázza;
Holt hőseink ti, magyar katonák,
Rátok gondol e nemzet néma gyásza.

Felétek hódol zászlók erdeje,
Néktek tiszteleg az élő nemzedék,
Tinéktek nyílik az őszi virág,
Tirátok szórja fényét is most az ég.

Néktek szent ősök hagyták örököül
A büszke kardot s a zöldelő babért,
S hogy szent juss, édes áldozat legyen
Vérrel áldozni és halni a honért.

Ti a halálnak jég szemébe is
Kevély ösdaccal, dalolva néztetek,
S oly könnyen, mintha virág volna csak,
Áldoztátok fel szép ifjú éltetek.

Holt hősök ti, magyar katonák,
Tinéktek hódol most zászló és a kard,
Ó, fogadjátok el e hódolást,
S a sír mélyén is védjétek a magyart...

(Turchányi István.)

IMADSÁG.

(Karácsonyra.)

Kicsi szívem halk imája szárnyal fel az égbe;
Bethlehemi kis Jézuska, jőjj, siess a földre.
Hozzád sír ma szegény, árva, könyörögve, kérve,
Karácsonyi ajándékkal kis házunkba térj be.

Édesanyám könnyes szeme rögtön földerülne,
Ha éhes gyermekeinek kenyeret szelhetne,
Édesapám is odalenn nyugodtan pihenne,
Ha kis eszímába mehetnék az éjféli misére.

Ne haragudj, kis Jézuskám, megírom a címem,
Kicsi pusztán lakom itt lenn Somogy közepében,
A nevem meg, ahogy mondják a kis Molnár Ferke,
Szeretettel nagyon kérlek, szállj, siess a földre.

Marcali-Gyota.

Kőhalmly Julia.

Székely karácsony.

Erdély egy részének felszabadítására.

*Személyek: Apa, Anya, Nagyapó, Nagyannyó, Gyerekek,
Menekült.*

Szín: Egy erdélyi székely ház belseje. Igen egyszerű berendezés. A legnagyobb tárgy a mennyezetig érő, fehérre meszelt kemence, amelyben barátságos tűz lobog. Két oldalt egy-egy magasra púpozott ágy, egyik oldalon fiókos szekrény, középen asztal, székekkel, az asztalon sudár karácsonyfa, amelyet Apa és Anya épp most díszítenek. Alkonyba hajló délután, a házikó két kis ablakán át hófödte hegyvonulatra és havas fenyőkre van kilátás. A szobában négyen vannak. Nagyanyó és Anya a karácsonyfánál vannak. Apa és Nagyapa a kemencepadkán ülnek. Apa székelyruhás, Nagyapa fehérszakállú, szintén székely öltözetben, tajtékpipából pipál. Beszélgetnek.

Apa: Bizony, édesapám, mégis csak jó hozzánk az Isten! Mertünk volna még két évvel ezelőtt csak gondolni is arra, hogy most szabadon énekelhetjük a hósapkás Csiki hegyek között: Isten, áldd meg a magyart?!

Nagyapó (remegő hangon): Az ám fiam, nagy csoda ez! Öreg vagyok már és törődött, megtört az élet, s gondok, meg az idegen rabságban való görnyedés, de ha erre gondolok, hogy ezentúl már nem zaklatnak bennünket a kifestett arcú oláh tisztek és hivatalnokok, nem fenyeget mindennap valami újabb igazságtalanság, hát fiam, ha erre gondolok, bizony még ezekkel a törődött tagjaimmal is kedvem volna táncra kerekedni!

Nagyannyó: De biz én is veled táncolnék, édes uram, pedig már én sem vagyok valami csirke!

Anya: Istenem, húsz éve ez az első igazi magyar karácsonyunk! Olyan ujdonat-új, olyan csodálatos érzés ez, amelyet még sohse éreztem!

Nagyapó: Hogy új? Meghiszem azt! Hiszen még pendelyben járó kisgyermek voltatok az uraddal együtt, amikor elszakítottak bennünket a mi édes hazánktól, Magyarországtól!

Apa (haraggal): És ezt mondták: ezentúl Nagyrománia állampolgárai lesztek! A gazok!

Anya (ugyanúgy): Azt gondolták, kiölhetik belőlünk magyarságunkat, az őseinktől örökölt szent magyar lelket! Azt gondolták, hogy erőszakkal mindent elérhetnek!

Apa: A bolondok! Nem vették észre, hogy mennél jobban elnyomnak bennünket, annál erősebben lobog bennünk a magyar öntudat, nem látták, hogy minden apró emlék, jel, vagy szó, amely a magyar multa emlékeztet, azóta szent és drága ereklje lett számunkra.

Anya (a fiókos szekrényből egy gondosan összehajtogatott piros-fehér-zöld selyemdarabot vesz elő és szeretettel simogatja): Igen, ez is, ez is ereklje, mindennél szentebb ereklje lett a mi számunkra. Ezeket a drága színeket akarták kiölni a lelkünkéből! De mi — ha rejtve is, — megőriztük, az életünk-nél is jobban vigyáztunk rá! Ha kellett, a dunnahuzat alá varrtuk, ha erre is rájöttek, egy ládikában elástuk a kert végében s csak titkon, holdtalan éjszakákon vettük elő, ha már úgy éreztük, hogy nagyon fáj az üldözés... vagy félve, rejtegetve, néha ünnepeken... s azok az ünnepek egyszerre milyen derűsek lettek ettől az egyszerű, de nekünk szent magyar zászlótól! Letérdeltünk köréje és odatérdeltettük a gyerekeket is, buzgón fohászkodva az Egek Urához és szent fogadalmat téve, hogy addig nem lesz nyugodalmunk, addig nem lesz igazi örömünk, addig úgy fogunk járni az emberek között, mint akinek gyásza van, valami kedves halottja, amíg fenn nem loboghat e zászló házainkon!

Nagyapó: De most már, hála Istennek, loboghat a zászló... Azóta, mióta az első Horthy-katonáknak feltűzték, szabadon, békén! Nézzétek ezeket az öreg, hallgatag hegyeket, s a gyönyörűen ívelt völgyeket, a fákat, ezek látták apáitokat, nagyapáitokat, ezer év óta születni, meghalni és újra születni! Itt szálltak szembe vésszel, viharral és a történelem vérzivatarai-val! Nézzétek! Az én öreg, elhomályosuló szemem most úgy látja őket, mintha nem is a végtelen hó fehér színében, hanem piros-fehér-zöld színben pompáznának, várva az édes Megváltót, a kis Jézust születésének ünnepét, szent karácsony estjét. Nézzétek, milyen édesen hajol le rájuk a decemberi alkonyat, mintha az ég gyengéden meg akarná csókolni ezeket a hóval terhelt és sokat tapasztalt öreg hegyeket! Nézzétek, mintha a természet is boldogan ünnepelne! Ünnepli e kettős születést; a Fiúisten születését és a szegény, agyongyötört székelység lassan meginduló, de dicsőséges feltámadását.

Gyermekhangok (kívülről, egyre közeledve): Mennyből az angyal...

Anya (hirtelen föleszmélve): Jézusom, már jönnek a gyerekek a tanító úréktől! Gyorsan fejezzük be édesanyám! (Nagyanővel az utolsó munkát végzik a karácsonyfán. Beesteledik, meggyújtják a gyertyákat a fán s a karácsonyest szent áhitata ereszkedik alá. Könyveket és más ajándéktárgyakat rendez-

nek az asztalon, közben a gyermekek éneke egyre közelebből hallatszik. Anya a zászlót kiterítve az egyik ágyra teszi, úgy, hogy ez a hármasszín mindvégig uralja a szobát.) Készen vagyunk, édesanyám?

Nagyanő: Ugy látom, nincs már semmi, amit elfelejtettünk volna. De nini, Annika babája! (Egy magyarruhás hajasbabát tesz még az asztalra.) Igy, most már készen vagyunk!

Any: Eppen ideje, mert mindjárt itt is lesznek!

Nagyanő: Szegénykéim! Eddig még úgysem ünnepelhetek szabadon, rettegés nélkül, magyar szívvel, magyar karácsonyt.

Gyermekek (a Mennyből az angyal utolsó akkordját énekelve, belépnek. Öten vannak, két fiú és egy leány, Laci, Feri és Annika, a családhoz tartoznak, Juon és Florica oláh gyermekek. Kórusban): Dícsértessék a Jézus Krisztus...

Juon (olálhosan beszél): Jaj, de gyönyörű karácsonyfa megvan ez!

Mind: Gyönyörű!

Laci (az idősebb fiú): Édesanyám, a Jézuska eddig még soha sem hozott ilyen szép karácsonyfát! (Meglátja a zászlót.) Jé, és a zászló, nézzétek csak a zászlót!

Mind (ujjongva): A zászló... a magyar zászló! (Mind odalépnek, letérdelnek és sorra megcsókolják a zászló szegélyét.)

Juon: Jaj, jaj, olyan boldog vagyok... én is magyar fiú vagyok, nem oláh, aminek akartak tenni!

Florica: Én is, én is!

Pali (kisebb fiú): De édesapám, az oláh esendörök?!... Dugjuk el gyorsan, mert ha bejönnek, menten visznek is bennünket, mint Kovács bácsit, tavaly ilyenkor.

Apa (mosolyogva megsímogatja): Ne félj, fiacskám, semmitől, ne félj! Nem jöhet már senki ezután azért, hogy magyarságunkért megbüntessen bennünket! Ne félj, nézd csak, gyönyörködj a mi zászlónkban és véd szívedbe, hogy ezért a zászlóért kell élnie, halnia minden magyarnak!

Nagyanő: Bizony, gyermekek, dehát meg se nézitek, mit hozott a Jézuska?

Gyermekek (a karácsonyfa köré sereglenek): Ez az enyém, ez az enyém, ez az enyém... Milyen gyönyörű!

Laci (könyvet tart kezében s leülve, olvassa címét): Vörösmarty Mihály összes költeményei... Édesapám, ugy-e, Vörösmarty Mihály írta a Hazádnak rendületlenül-t, amire még egész kicsi gyerekkoromban tanított meg édesapám.

Apa: Igen, fiam, ő egyike a legnagyobb magyar költőknek, ő írta nemzeti imádságunkat, a Szózatot és még sok-sok más gyönyörű költeményt. Azért hozta neked a Jézuska bizonyosan az ő verseit, hogy minél hamarabb megismerd őket.

Laci: Igen, édesapám, ugy-e ő írta ezt is, amit a mult héten tanultunk az iskolában:

Tied vagyok, tied hazám,
E szív, e lélek,
Kit szeretnék, ha tégedet
Nem szeretnék...

Apa: Nem, fiacskám. Ezt a szép költeményt egy másik nagy magyar költő írta, Petőfi Sándor, aki annyira szerette a székeket, s aki itt halt meg a szabadságharcban Segesvár mellett, Fehéregyházán.

Laci: De ezt ő írta (lapoz a könyvben):

Régi dicsőségünk, hol késel az éji homályban?
Századok ültenek el s te alattuk mélyen enyésző
Fénnyel jársz egyedül...

Jaj, de szép, édesapám! Ezt kívülről is meg fogom tanulni!

Apa: Bizony, fiam, a régi magyar dicsőségről senki sem dalolt olyan örökszerűen, mint Vörösmarty Mihály. Minden magyar embernek el kell olvasnia minden sorát!

Pali: Nini! Én meg Petőfi Sándor összes költeményeit kaptam meg a Jézuskától! Édesanyám, úgy örülök neki!

Anya: Örülhetsz is neki kislányom, most már senki sem büntet érte, ha kezdedben meglátja Petőfi lángoló költeményeit a magyar szabadságról... Bezzeg ezelőtt! Próbáltuk volna csak elszavalni a Talpra magyart! Még a falnak is füle volt és beárult bennünket, aztán jöttek a csendőrök s hosszú, kegyetlen rabság! Hála az Istennek, hogy vége van már egyszer!

Annika: Jaj, de szép hajasbaba! Ezt meg nekem hozta a Jézuska! Milyen szép ruhája van!

Nagyanyó: Ilyen ruhát, kicsi lányom, az Alföldön viselnek a magyar leányok, ugy-e, szép?

Annika: Gyönyörű! Ha nagyobb leszek, én is kapok egy ilyen szép magyar ruhát, ugy-e, édesanyám?

Anya: Kapsz, kislányom, hogyne kapnál.

Juon: Á, az Alföldre én is elmegyek... Odajártak valamikor a nagyapámék... Tutajon usztattak le addig, ahol a Maros a Tiszába ömlik... (nem tudja a város nevét.)

Laci: Szegedig!

Juon (hirtelen): Igen igen, Szegedig... Sok szépet meséltek róla nagyapámék! Szép fehér kenyerem terem ottan, itt meg senki sem ismeri aztat, mindenki kukoricáskenyér ismer. Én is odamegyek, hozni fehér buzakenyér...

Nagyapó: Ugy ám, kis Juon, ne búsulj, ezután már mehetek ti is, szegény erdélyi oláhcsókák az Alföldre. Jobb dol-

gotok lesz bizonyosan, mint volt a regátiak alatt. Mert a magyar testvérét látta mindenki, aki hűséges volt a magyar hazához, akár magyar, akár oláhul beszélt is... Kenyerét is megosztotta veletek, de a szívét is... Nem is volt baj, hiszen együtt harcoltak sok csatában őseink. Az erdélyi oláh leusztattott a Maroson vagy Körösön a Tiszáig, ott eladta fáját, almáját, bevásárolt helyette búzát vagy fehér lisztet, vagy ha ez sem volt, csak két munkás kezét, s vihette ősszel haza munkájának eredményét, elvetette a téli gondját magának is, családjának is.

Juon: Igen, nagyapó, én is hallottam, hogy így volt. Azt is hallottam, amikor a regátiak voltak itten, hogy édesapám ezt mondta: Bárcsak már jönnének a magyarok! Azok sokkal jobban bántak velünk, mint ezek...

Florica: Én meg markot szedni megyek az Alföldre, magyar legények mellé!

Anya: Hát gyerekek, hogy most így meghallgatta a jó Isten a mi fohászunkat, amellyel húsz éven át ostromoltuk, ne feledkezzünk meg arról, hogy ezt megháláljuk. Imádkozzunk Hozzá, zengjünk Feléje hálaéneket és kérjük, ezután se hagyjon el bennünket, s vezérelje vissza mindazokat az édes magyar hazához, akik még nem térhettek haza.

Nagyapa: Imádkozzunk a még vissza nem tért Erdélyért, az egész Nagy-Magyarorszáért!

Mind (letérdelnek és éneklik):

Egy szelíd angyal hírt hozott,
Beleremegtek a Kárpátok —
Szava édes, titkos;
Jön a kis Jézus!
Várjátok!

Azt hirdette angyali szóval!
Szűnjön meg minden bánat és sóhaj!
Székelyország népe:
Űt az óra végre,
Valóban!

Ime, ütött ez a szent óra,
Hogy bánatunk fordult most jóra;
Nagy szomorúságunk,
Borús árvaságunk
Visszára.

Adjunk hálát Istennek,
Hiszen Ő segített meg!
Nosza énekeljünk,
Buzgón esedezzünk
Egy szívvel:
Dicsőség, mennyben az Istennek...

(Ének elhangzása után zörgetnek az ajtón.)

Apa: Ejnye, ki lehet ez, ilyen későn, még hozzá szent karácsony estéjén. Bizonyosan valami szegény vándor, akinek nincs családja s nincs egyetlen karácsonyfa sem, amely alá meghúzódhatna. Ugorj csak ki Laci fiam, nézd meg, ki az, és vedd be hozzánk, lesz talán csak számára egy tányér az asztalunknál!

Laci: Megyek édesapám. (Kimegy, nemsokára visszajön egy sápadt, megviselt ruhájú emberrel.)

Menekült: Dicsértessék a Jézus Krisztus, boldog szent karácsony ünnepet kívánok mindannyioknak...

Apa: Mindörökké, magának is. Részesüljön benne kegyelmed is. (Anya székkal kínálja.)

Menekült: Köszönöm a jóságukat. Bizony jól esik a pihe-nés. Nagy út van mögöttem, igen nagy út s még hozzá milyen! Alig egy hajszál választott el tőle, hogy ott nem hagytam a fogam! De jól is esik most nekem a szíves magyar szó.

Apa: Ejnye, ejnye, egész megijesztett kegyelmed! Micsoda veszedelmes útja lehetett az, amelyen túlesett szent karácsony estéjén?

Menekült: Délről jöttem... Ugy szöktem át a havasokon, a határon...

Mind: Délről? Jaj, talán csak nincs valami baja?

Nagyapó: Hagyjátok el! Magyaroknak lenni mindig bajjal járt. Mondja el, testvér, miért kellett olyan hirtelen menekülnie otthonából?

Menekült: Maguknak mondjam el, mi az úgynevezett „kisebbségi“ sors? Hej, de boldogok is azok, akik a bécsi döntés után hazakerültek! Annál keservesebb sors várt reánk, akik odaát maradtunk...

Nagyapó: Bizony, ha csak egy évvel ezelőtt is, ilyen későn zörgetett volna kelmed a kapunkon, aligha bocsátottuk volna be egykönnyen, azt gondolhatja, de itt, hála Istennek, mióta magyarok lehetünk nyíltan is, béke, nyugalom és rend van, nem kell félni semmitől a becsületes embernek. Hála az Istennek, hogy az a gonosz húsz esztendő elmúlt már felőlünk!

Menekült: De mifelőlünk még nem! Reméljük, nem tart már sokáig. Velem is mi történt, hallják csak kegyelmetek! Házam, földem, kis gazdaságom van odaát, amit apáink évszázadok óta műveltek s most az új uraknak erre vásott a foguk. Perbefogtak hazaárulásért, természetesen csak azért, mert tudták, hogy magyar vagyok, úgyhogy — hacsak nem akartam újtukba lenni, — szent karácsony estéjén kellett menekülnöm, otthagyni családomat, mindenemet, csak azért, hogy puszta életemet megmenthessem csak azért, hogy ezentúl ezt az életet egyedül annak a szent célnak szentelhessem, hogy

szülőföldem, annyi ősom vérrel, verítékkal, könnyel magyarrá szentelt rögét újra magyarrá és szabaddá tehessem!

Apa: Isten áldja meg szándékában!

Nagyapa: Látjátok, mennyit kell még mindig szenvednie most is a magyarnak. Bizony, nagy örömlükben csaknem megfeledkeztünk róluk... Elfeledkeztünk arról, hogy nem teljes még a mi munkánk!

Apa: Nem teljes, és addig nem is lehet teljes, amíg a mi édes hazánk egyetlen rögére idegen tapos, amíg egyetlen magyar testvérünket üldözik azért, mert ősei nyelvén mer beszélni saját hazájában!

Anyá: De most már erősebbek vagyunk, mint voltunk húsz éven át, bátrabban harcolhatunk szent ügyünkért, s ha a kicsi Jézus is velünk lesz, győzni is fogunk!

Laci: Ugy-e, édesanyám, én is harcolhatok majd az egész Erdélyország felszabadításáért?

Juon: Én is veled megyek, Laci!

Menekült: Fogadjuk meg hát szent esküvel, hogy egy percre sem feledkezünk meg legnagyobb kötelességünkről! Ez a mi legnagyobb kérésünk még karácsony szent éjtszakáján is Attól, akinek születése ünnepét ma ünnepli a világ.

Nagyapó: Imádkozzuk el hát itt, a karácsonyfa alatt, a magyar nemzeti imát, hogy a kicsi Jézuska, akinek szent Anyja védelmezi hazánkat ezer év óta, védje, óvja meg édes magyar hazánkat ebben a most dúló viharban s engedje megérnünk, hogy még egyszer összefogózhasson minden magyar kéz egyetlen, széttephetetlen gyűrűbe! Kicsi Jézuskám, nekem nem sok időm van már hátra, én kérlek, hallgasd meg könyörgésünket, Amen.

(Felállnak, majd elénekelik a Himnuszot.)

Függöny le.

Melyiket a kilenc közül?

Jókai Mór elbeszélése alapján színre alkalmazta *Sas Ede*.

Személyek: János mester, Sándorka, Teruska, Juliska, Ferike, Jánoska, Iluska, Palika, Pirike, Birika gyermekei, Háziúr, Házmesterné.

Szín: János mester lakása: egy szoba. A sarokban tűzhely, középen asztal, a falak mentén ágyak, jobbról elől háromlábú szék, mellette a padkán a csizmadia-mesterséghez szükséges anyag és szerszám. A szobát az alacsony tetőről lecsüngő petróleumlámpa világítja meg.

I. JELENET.

Teruska, 13 éves leány. A tűzhely körül tesz-vesz, karján egy másfél éves apróság. Az asztal mellett a 11 éves Sándorka tanul. Az egyik ágyban egy hároméves leányka alszik.

Sándorka (tanul: Ante, apud, ad, adversum, circum, circa, citra, citra, cis... (mindig hangosabban) Ante, apud, ad, adversum...

Teruska: Jaj, nem tudsz lassabban tanulni? Már éppen elaludna szegényke. Egész nap olyan nyugós volt szegényke, alig tudtam tőle dolgozni. Pedig édesapámnak is le kellene szaladnom borért...

Sándorka: Hát fektesd le és szaladj!

Teruska: Fektessem le? Tudod, hogy nem marad — mindig csak karon! Na, fogjad te egy kicsit, míg én leszaladok a sarokra. (Oda akarja adni öccsének a kisleányt.)

Sándorka: Én dajkáljam? Amíg elemista voltam, csak megjárta, de gimnazista létemre pesztra legyek? Az női hivatás...

Teruska: Istenem, hogy egy fiút semmire sem lehet használni!

Sándorka: Aztán meg annyi a tanulni valóm; a tanár úr az egész könyvet feladta ismétlésül.

Teruska (megpróbálja lefektetni a gyermekét): No, csi-csikálj szépen, báránykám. (A másikhoz, aki az ágyban fekszik.) Te meg ne rugd le magadról a takarót!

Sándorka (tovább tanul, de már halkabban.) Circum, circa, citra cis...

II. JELENET.

Előbbieik. A házmesterné.

Házmesterné (hangosan beszél, de nagy benne a szívjóság): Jó estét, Teruska lelkem! Mindig dologban? Hát mi lesz az ünnepi vacsora? Dióspatkó, mazsolás kalács?

Teruska: Mákos csík, Zsuzsi néni. Nagyszerű mákos csík!

Házmesterné: Hogy milyen pompás kis gazdasszony maga Teruska. A püspöknek sincs külön! S még ez a nyole gyerek is a nyakán, a legkisebb alig másfél esztendőcs csöppség...

Teruska (oldalpillantással Sándorra): Hagyja el, Zsuzsi néni, a nagyobbakkal még több baj van, mint a kicsikkel. (Az ágyra néz.) Hála Istennek, elaludt a kicsike!

Házmesterné: Hát én bizony kitekerném valamennyinek a nyakát, ki én!

Teruska: Maga, Zsuzsi néni? Hiszen még a csirkét is más vágja le magának!

Házmesterné (körültekint): Hát a többiek hol rakoncátlanokodnak?

Teruska: Elmentek, ki ide, ki oda, a szomszédokhoz, a pajtásaikhoz, hogy legalább lássák, mit hozott azoknak a Jézuska.

Nekünk bizony nem hoz egyebet, mint jó étvágyat a mákos csikhoz. Dehát adjunk hálát így is a jó Istennek, amiért édesapánknak erőt ad, hogy legalább a kenyerünket megkeresse.

Házmesterné: Kilenc éhes száznak! Uram, Teremtőm! Bizony, a mester uram...

Teruska: De édesapámnak mégis szerzek egy kis karácsonyi meglepetést. Megtakarítottam legalább egy meszely bo-rocskára valót. Éppen le akartam érte szaladni. (Az ágyra tekint.) Jaj, már megint mozgolódik!

Házmesterné: Valóságos angyal maga, Teruska! Hát csak menjen le szépen, majd én vigyázok erre a két parányi jószágra. Majd hátrakötöm a sarkukat, ha nem maradnak békességben.

Teruska (kendőt terít vállára): Köszönöm, drága Zsuzsi néni. (A diákhoz) Te meg eredj, Sándorka, hívd haza a testvéreidet, mindjárt itthon lesz édesapánk. (Felkap egy üveget és kisiet az ajtón.)

Sándorka (indul, kezében a könyv, kimenőben is tanul). Anta, apud, ad, adversum...

III. JELENET.

A házmesterné, majd János mester.

Házmesterné: (Teruska után nézve): Hát csak megáldotta az Ur János mestert ezzel a kislánnyal. Nem tudom, mi lett volna nélküle, mióta szegény felesége megboldogult. (Az ágyhoz lép és gyönyörködik a gyermekekben.) De milyen aranyos gyerekek, akár csak két mosolygó angyalka!

János mester (belép, látszik, hogy el van fáradva, köhé-csel).

Házmesterné (visszafordul az ágytól): Jó estét, János mester!

János: Nini, házmesterné asszonyság! Mi jóban jár nálunk?

Házmesterné: Teruskát helyettesítem egy kicsit, aki leszaladt, hogy... izé... (észreveszi elszólását). Hát a mester uram honnan jön ilyen későn?

János: Sokat lótotam-futottam. Munkákat vittem haza, hogy egy kis pénzt szedjek össze. Nálunk bizony mindig elkel a pénzecske. Feneketlen gyomrocskák vannak ám itt!

Házmesterné: Mindig csodálom, hogy tud eleget keresni ennek a kilenc kis farkasnak. Azért is üti sokszor éjfél után is a kaptát.

János: Ne zúgolódjunk, Zsuzsi néni. Isten bocsássa meg a bűnömet. Csak az a baj, hogy szegény jó feleségem meghalt. Ha élne, nem volna itt semmi baj!

Házmesterné (szemeit törli): Isten nyugosztalja szegényt... Mester uram viszont egyedül maradt ezzel a sátorralja gyermekcel...

János: Bizony, mondhatom, nem kis munka volt! Kettő-három már iskolába járt, de egy-kettőt még akkor kellett jární tanítani. Ezt öltöztetni, azt megmosdatni, amannak pépet főzni...

Házmesterné: S valamennyire keresni! Mikor kenyeret kell szelni, egyszerre kilenc karój!

János (nevetve): S mikor cipőt kell szabni, egyszerre kilencet! Még vevőnek is elég volna!

Házmesterné: No, azon legalább nem kesereghet János mester, hogy nincs elég megrendelője. De meg is érdemli, szinte panaszkodnak a vevői, hogy nem bírják elszaggatni, amit egyszer megvarrt!

János: Egyebekben se panaszkodjunk, Zsuzsi néni! Kilenc bizony, egészen kerek szám. De hála Istennek mind egészséges, épkezláb, szép is, jó is. S inkább kilenc darab kenyér, mint egy orvosságos üveg. Inkább kilenc ágy egymás mellett, mint egy koporsó közte!

Házmesterné: Az Isten őrizzen meg tőle minden jóra való szülőt! Dehát azért amondó vagyok, hogy oda is ellátogathatna a gólyamadár, ahol ugyancsak bőviben volna miből ellátni a gyermekeket. Például odafenn a háziúrnak is! — Igaz, hogy felesége sincs, de hát mért nincs? Az ilyen gazdag embereket törvénnyel kellene kötelezni arra, hogy megházasodjanak, mikor annyi derék lány van a világon, aki örülne, ha bekötnék a fejét. Igaz, hogy ökelme sohasem volt valami szemrevaló legény, most meg már pohos is, kopasz is, öreg is, beteg is, de annyi a pénze, mint a Dárius királynak! Aztán se kutyája, se macskája!

János: Jaj, de szomorú élete lehet szegénynek!

Házmesterné: Maguk tízen laknak itt ebben a kuckóban, ő pedig egyedül ténfereg kilenc szobában, s helyét sem leli bennük.

János: Igazán szívből sajnálom szegényt!

Házmesterné: Csak úgy turkál a drága finom ételekben, csak úgy hánykolódik a selyem ágyban, még a légy szárnya is bántja!

János: Annál jobban alszom én, ha elfáradtam a mustrát döngetni. Még az is baj, hogy nagyon mély álmom van és nem ébredek fel, mikor egyik vagy másik kicsi rosszat álmodik és felsír. Olyankor mindig a Teruska... Tudja, házmesterné, igazán annyira rosszul esik, hogy most, amikor a kis Jézus születésének ünnepét várjuk, még csak egy rendes vacsorát sem adhatok gyermekeimnek, nem is szólva arról, hogy valamit kapjanak. Mikor hazafelé jöttem, meg-megálltam a kirakatok előtt, láttam a sok cifra játékot, ezüst bárányt, cukor-babát, a szívem is összefacsarodott. (Felsóhajt.) No, de hol van Teruska? S hol vannak a többiek?

Házmesterné: Mindjárt itt lesznek. Hallom is már, hogy jönnek. Egy egész iskola!

IV. FEJEZET.

Előbbieik, gyermekek.

Gyerekek (betódulnak, Teruska is jön, az üveget köténye alá dugva. A lármás kis csapat megrohanja apját): Apuka, apuka! Kezit csókolom!

János (lehajlik a gyerekekhez, simogatja, ölelgeti őket): Na, na, na, báránykáim, angyalkáim, szét ne szedjétek... (A két kislány felébred az ágyban, Teruska hozzájuk siet és odaviszi őket apjukhoz, aki két karjára veszi őket, a többi körülötte nyüzsög.)

János (házmesternéhez): Nohát, nincs igazam, hogy sajnálom a szegény háziurat?

Házmesterné: Bizony sajnálhatja is! Hát megyek én is. Szép karácsonyestét kívánok maguknak, mester uram. Jó éjtszakát gyerekek, aztán fel ne verjétek a házat.

Teruska és gyerekek: Jó éjtszakát házmester néni!

(A házmesterné búcsút intve el.)

Teruska: Most aztán hamar elkészítem a vacsorát, édesapám. Hamarabb nem készíthettem el, mert a tésztát nem akartam addig befőzni, míg édesapám haza nem jön, elázott volna.

János: Hanem megálljunk csak egy kicsit azzal a vacsorával, édes lányom! Ugyan mindnyájan éhesek vagyunk már, mindazonáltal várjunk még egy keveset a vacsorával. Tudjátok-e aprószentek, milyen este van ma?

Gyerekek (kórusban): Tudjuk, tudjuk! Karácsony este!

János: Hát akkor azt is bizonyosan tudjátok, mit ünnepelünk ezen a szent estén?

Teruska: A kis Jézus születése napját!

János: Ugy van, kislányom! Nagy ünnep ez! Hozzánk bizony nem látogat el az angyalka a szép karácsonyfával, úgy látszik, másfelé sok dolga van. Hanem azért ne búsuljatok. Megtanítalak egy szép karácsonyi énekre! Akarjátok? Így ünnepeljük meg a kis Jézus születésének ünnepét!

Gyerekek: Jaj, de jó lesz, jaj de szép lesz!

Terike: Engem tanítson meg először, édesapám!

Többiek: Engem, engem!

János: Egyszerre mindnyájan megtanulhatjátok. Álljatok fel szépen sorba! (A gyerekeket nagyság szerint sorba állítgatja.) Így ni. Most aztán majd én előre énekelem, ti pedig utánam. (Elkezd az éneket.)

Krisztus Urunknak áldott születésén...

(Itt lehet más, közismert karácsonyi éneket is énekelni.)

Gyerekek (eleinte félénken, összevissza énekelik, János befogja a fülét.) Ne vigyétek félre! Ne gyertek ki a taktusból! Te, Pali, ne siess! Feri ne maradj el! Na, kezdjük csak újra szépen, de jól figyeljétek!

(Az ének újra felcsendül, végre egészen jól megy.)

V. JELENET.

Előbbie, háziúr.

Háziúr (Az ének közepén nyit be s megáll az ajtónál.) Miféle zenebona ez?

János: Zenebona? Hát nem tudja az úr, hogy szép karácsonyi ének? Tessék nézni, itt vannak az orgonasípek, akár

egy élő templomi orgona! Hát nem tudja a nagyságos úr, hogy mikor gyermekek énekelnek, az anygalkák is nevetnek az égbelen? De... kihez van szerencsém?

Háziúr: Én vagyok ennek a háznak a gazdája. Kegyelmed ugyebár János mester, a csizmadia?

János: Az vagyok kérem. Ez aztán a meglepetés! Talán bizony cipőt méltóztatik rendelni? Éppen van egy készen, finom, drága jószág!

(A kis Feri már szalad is és egy hatalmas csizmát hoz elő a sarokból.)

János: Nem azt, te fülesbagoly! Vagy újat csináljunk? Azt is lehet. Azonnal mértéket veszek. Tessék csak, parancsoljon helyet foglalni s a cipőt lehúzni.

Háziúr: Nem azért jöttem, mester uram. (János intésére a gyerekek eltávolodnak.) Mondja csak, ez mind a maga gyereke, János mester?

János: Éppen kilenc.

Háziúr: Kilenc? Nekem úgy rémlett, amikor énekeltek, mintha tizenkilencen lettek volna! Hát idehallgasson, János mester. Rólam azt beszélik, hogy kemény szívű ember vagyok, vén zsugori, aki fogához veri a garast.

János: Ó, kérem...

Háziúr: Hát nem vagyok az. Ma karácsony szent estéje van. Tudja mit, János mester, nem adná nekem ide az egyik gyermekét? Az egyik fiút! Fiamnak fogadnám, kitaníttatnám, urat nevelnék belőle!

János: Hogy tetszik mondani... hogy adjam oda egyik kisfiam...?

Háziúr: Igen igen, mit gondolkozik ezen? Nézze János mester, nemcsak azt teszi szerencséssé, amelyiket ideadja, hanem a többit is, mert az az egy nagy úr lesz, gazdag lesz s a többit is segítheti. Saját gyermeke ellen vétkezik, ha elszalasztja ezt a jó alkalmat. Na, meg eggyel kevesebben is lesznek, kevesebb kenyér, kevesebb ruha, cipő... Na?

János (fejét vakargatja): Hát csakugyan gondolja a nagyságos úr...?

Háziúr: Természetesen. Hát egy-kettő, válassza ki a fiúk közül valamelyiket!

János: Jaj, Istenem... én válasszak közülök? Talán a nagyságos úr választana...

Háziúr: De hátha én azt találok választani, amelyiket legjobban szereti?

János: Amelyiket a legjobban szeretem? Hiszen én valamennyit nagyon-nagyon szeretem (hangja megremeg, de erőt vesz megindultságán.) Hát ha csakugyan azt hiszi a nagyságos úr, hogy valamennyin segíthetek... (Hozzáfog a válogatáshoz.) A legnagyobb Teruska. Ez lány, de különben sem adhatnám oda, ő pótolja boldogult édesanyjukat (elérzékenyedik, hirtelen tovább fordul). Ez a Sándorka. No, ezt nem adom. Ez

jól tanul: ebből papnak kell lenni. A harmadik: ez leány, leány nem kell a nagyságos úrnak. Ferike: ez már segít nekem a mesterségben, nélküle már nem lehetnék el (egyre érzékenyebben nézi őket, látszik, nehezebbre van a szó is). A Jánoska: lám, lám, ő meg az én nevemet viseli, hát csak nem adhatom oda a lelkemet. A kicsi Józsika: ez meg egészen az édesanyja, mintha csak őtet látnám, ő nem lenne többet a háznál...? No, most megint leány következik, ez semmi. Azután itt van Palika. Ő volt megboldogult édesanyjának legkedvesebbje; ő, szegény jó feleségem, megfordulna sírjában, ha idegennek adnám... (szemét töröli.) No, ez a kettő meg még nagyon kicsike, mit csinálna vele a nagyságos úr? Na, meg lányok is — Hála Istennek!

Háziúr: Na, úgy látom, nem tud választani közülük! Hát válasszanak a gyerekek!

János: No, porontyok! válasszatok magatok; melyitek akar elmenni, nagy úr lenni, kocsiban járni? Szóljatok no, álljon elő, aki akar.

Gyerekek (húzódognak, odahúzódnak édesapjukhoz, átölelik, ölébe hajtják fejüket, cirógatják.)

János (teljesen elérezkenyedve): Nem lehet, nagyságos uram, nem lehet! A szívem szakadna utánuk... Kérjen tőlem akármit a világon; de gyermekemet egyiket sem adom senki-nek, ha már az Isten nekem adta őket.

Háziúr: Jó. Hát tartsa meg a gyermekeit. Akkor hát más valamit kérek magától. Igérjék meg, hogy nem énekelnek ezen-túl s fogadja el tőlem ezt az ezrest.

János (hüledezve): Ezer pengőt...? Ezért...?

Háziúr: Fogja hát. (Nyújtja a bankjegyet, de János meglepetésében nem nyúl utána, a bankó a földre esik. Teruska veszi föl s adja édesapja kezébe.) Hát áll az alku, mester uram? Na jól van, de vége legyen az éneknek. Jó éjtszakát! (Kimegy.)

VI. JELENET.

János és a gyerekek.

János (hosszan néz a távozó után, majd a kezében lévő bankjegyre néz.) Szent Isten! Hát még ennyi pénz is van a világon! De hova is tegyem? (Keresés után a ládába zárja, a kulcsot kiveszi s a zsebébe teszi.) Na, de most már egy szót se halljak, gyerekek, értettétek?

Ferike: Nem is beszélünk, csak énekeljük el mégegyszer azt a szép éneket, amit az előbb tanultunk...

János: Micsoda? Hát nem hallottátok, hogy nem szabad többé énekelni?! Egy szót se halljak! (A gyerekek félősen a sarokba húzódnak.)

Teruska (félénken): Talán befőzhetném már a mákos csíkot?

János (mogorván, félvállról): Nekem nem kell. Nem vagyok már éhes...

Teruska: De a gyerekek talán ennének...

Sándorka: Mi se kérünk...

Palika (összeség testvéreivel s halkán rákezdik az éneket.)

János (szigorú pillantással csendre inti őket. Leül a háromlábúra, kezébe vesz egy bőrdarabot, forgatja, egyszer csak maga is dúdolni kezdi az éneket.)

Terike (szelíden figyelmezteti): Édesapám...

János: Először a szájára üt, azután megharagszik, nagyot üt a mustával a tőkére, kirugja maga alól a széket, kinyitja a ládát, kiveszi belőle az ezrest s kifut vele a szobából.)

Gyerekek (megszeppenve várnak.)

János (kis idő múlva visszajön.)

VII. JELENET.

Előbbie, házmesterné.

Házmesterné: Ki járkált itt az előbb?

János: Én vittem vissza az ezerpengőt a háziúrnak.

Házmesterné: Ezer pengőt? Aztán honnan és miért?

János: Nézze lelkem, házmesterné asszonyság... Itt volt a háziúr s adott nekem ezer pengőt. Képzeld, valóságos eleven ezer pengőt! De tudja mit kívánt érte? Hogy ne énekeljünk többet a gyermekekkel még karácsony szent estéjén sem! Hát nem bírtam megállni, hogy legalább ezen a szent estén ne énekeljünk. Visszavittem a pénzt, letettem a háziúr asztalára s ezt mondtam: Nagyságos jó uram! instálom alássan, vegye vissza a pénzt, hadd ne legyen az enyém; hadd énekeljek én, mikor nekem tetszik, mert az több ezer pengőnél is!

Gyermekek (boldogan szaladnak édesapjukhoz, ölelik, csókolják nagy szeretettel. Azután hozzáfognak újra az énekhez. János mester velük énekel nagy buzgalommal.)

(Közben házmesterné kimegy.)

VIII. JELENET.

(Az ajtó kitárul, a házmesterné kezében egy szépen feldíszített kis karácsonyfával lép be, melyet az asztalra tesz.)

Házmesterné: Nézzétek csak, gyerekek, mit hozott a Jézuska?

Gyerekek: (az asztalhoz szaladnak): A Jézuska? Az édes Jézuska? Jaj, de gyönyörű! De szép!

Házmesterné (félrevonja a mestert): A háziúr küldi és azt üzeni, hogy csak énekeljenek, de úgy, hogy ő is hallhassa.

János (nem akar hinni a fülének): Csakugyan, azt üzeni?! No, akkor Teruskám, most már igazán főzd be azt a vacsorát, mert mindnyájan megéhezünk! Előbb azonban még egyszer énekeljék el azt a szép éneket, ha már így megáldott a kis Jézuska!

Elkezd az éneket, hangja el-elesuklik, de azért tovább folytatja. A gyerekek éneke ujjongva szárnyal a magasba.)

(Függöny.)